

Mångsidigheten hos militära maktmedel

av Stefan Ring

Abstract

A state's possession of military organisations is based on the need to defend its own population and territory against armed aggression. Besides being a main actor in war, the armed forces can be used as a political tool in peacetime as well, in order to gain political advantages. This article is an overview of the research findings concerning the military power as a versatile tool for political purposes. The author argues that the use can be divided into four categories; to influence, as a support, to coerce and to conquer.

I VARL VON CLAUSEWITZ bok *Om kriget* är det kriget som fenomen som behandlas. Medelpunkten för Clausewitz analys är hur ett krig ska vinnas och vilka utmaningar en krigförande part står inför. Detta fokus på den militära organisationens roll under krig är helt naturligt. Anledningen till att militära maktmedel existerar är förekomsten av krig. Om Immanuel Kants förhoppningar om den eviga freden hade infunnit sig skulle behovet av den militära förmågan avsevärt minska, eller till och med upphöra.

Även om den militära organisationen utgör en central aktör under krig, är Clausewitz tydlig när han påpekar att krig är en politisk handling. ”Vi ser alltså att kriget inte bara är en politisk akt utan ett verkligt politiskt instrument, en fortsättning av den politiska dialogen, ett genomförande av denna med andra medel”.¹

Under ett krig är det inte heller svårt att se vilken roll som militära maktmedel spelar. Samtidigt finns mycket som tyder på att den militära organisationen spelar en roll även under fred, inom ramen för politisk maktutövning. Branislav Slantchev menar att militära maktmedel ofta används indirekt vid till exempel förhandlingar.² Ett sådant indirekt utnyttjande är inte helt oproblemiskt att beskriva. Olika teoretiska inriktningar

har kommit fram till skilda förklaringsmodeller. Det finns med andra ord inte någon konsensus kring militär maktutövning och dess funktioner i forskarsamfundet. Även inom en förhållandevis homogen disciplin som *Internationella relationer* ger ”realisterna” det militära maktmedlet en central roll, medan detta förhållande inte är lika tydligt hos till exempel den ”liberala” forsknings-traditionen, där istället staternas ömsesidiga beroende spelar en central roll. Inom den sk Köpenhamnsskolan tolkas dessutom säkerhet i ett vidare perspektiv, vilket också får konsekvenser för hur det militära maktmedlet kan förstås.³

Dessa teorier har olika perspektiv på den militära organisationens roll för att skapa säkerhet. Däremot förnekas inte att militära maktmedel har en funktion som kan påverka säkerhetsläget. Det finns därför skäl att tro att den militära organisationen inte enbart är användbart som ett medel för att vinna krig eller skapa en tröskel som avskräcker från ett väpnat angrepp, men det är uppenbart att olika forskningsinriktningar begripliggör detta på olika sätt. Det verkar finnas andra aspekter som kan göra den militära organisationen användbar för en stat i ett bredare perspektiv. En naturlig fråga blir därför: Hur

mångsidigt användbar är därför militära maktmedel som ett politiskt instrument?

Syftet med denna text är inte att klarlägga vilken effekt som användningen av militära maktmedel har i olika situationer. Istället är avsikten att presentera en forskningsöversikt som redovisar användbarheten av den militära organisationen som ett politiskt verktyg. Hur kan man då definiera begreppet militära maktmedel? Stephen Biddle definierar det militära maktmedlet som ”en förmåga att förstöra största möjliga försvarsstyrka i det största möjliga territorium med minsta möjliga egna förluster”.⁴ Ett annat sätt är att utgå från konceptet strategi. Clausewitz argumenterar för att begreppet strategi omfattar stridens syfte⁵ vilket understöds av Thomas Mahnken som menar att strategi handlar om att vinna krig.⁶ Med utgångspunkt från Clausewitz analys att krig är en politisk verksamhet blir strategi länken mellan de politiska målen och den militära verksamheten. Samtidigt har begreppet strategi på senare år fått en utvidgad användning än enbart som en funktion under krig. Lawrence Freedman har analyserat utövandet av makt och kommer fram till att ”strategi är konsten att skapa makt”.⁷ Men även i Freedmans bredare definition av strategi har den militära funktionen en central roll. I den här texten utgår definitionen av militär makt från Freedmans analys och beskrivs som en komponent vid politisk maktutövning vid såväl fred som under krig.

Huvuddelen av den teoriutveckling som påverkat västvärldens försvars- och säkerhetspolitiska forskning, har sitt ursprung i USA. Utgångspunkten för analysen hämtas därför i den forskning som vuxit fram efter det andra världskriget i främst USA. Samtidigt är det viktigt att analysera om denna forskning även är användbar för en mindre stat som Sverige.

Antagandet att människor tar beslut genom en rationell analys har varit en genomgående tanke för många teoribildningar särskilt inom forskningsområdet strategi, men även inom nationalekonomin. Grunden för de teorier som presenteras i denna text tar sin utgångspunkt i någon form av rationellt agerande hos de aktörer som ska fatta de avgörande besluten. Senare forskning har dock påvisat svagheter i teorin om ett rationellt agerande.⁸ Alltmer har vi kunnat se en ökad acceptans för att det rationella agerandet alltid är begränsat och att individers beteende kan förklaras utanför en social kontext.⁹ Trots denna ofullkomlighet är idén om ett strategiskt, rationellt agerande en central del av det vetenskapliga perspektivet. Det är dock nödvändigt att inse att en teori som utgår från ett rationellt agerande har begränsningar i möjligheterna att förutse hur de inblandade aktörerna kommer att handla.

Militära maktmedel som ett politiskt instrument

Under det kalla kriget var avskräckning och uppdämning (containment) metoder som hade en framskjutet roll i de säkerhetspolitiska relationerna mellan USA och Sovjetunionen. Avskräckning, i första hand baserad på innehav av kärnvapen, utgjorde i huvudsak det militära medel som de båda supermakterna använde för att balansera varandras makt och inflytande i det internationella systemet.¹⁰ Innehavet av kärnvapen är dock inte problemfritt.¹¹ Konsekvenserna att använda kärnvapen var redan från början av det kalla kriget svåra att överblicka och efterhand som antalet bomber och sprängkraften ökade, blev risken för en världskatastrof uppenbar, om ett kärnvapenkrig mellan USA och Sovjetunionen skulle inträffa.

Redan 1946 hävdade Bernard Brodie att medan den amerikanska militären alltid varit

inriktad mot att vinna krig, måste den efter införandet av kärnvapen istället fokusera mot att undvika krig.¹² Trots detta lanserade USA under president Eisenhower en doktrin som i första hand byggde på hotet om att sovjetisk aggression skulle mötas med amerikanska kärnvapen. Denna handlingslinje blev känd som ”massiv vedergällning” (Massive Retaliation). Förhoppningarna var att höja tröskeln för användningen av kärnvapen, men även att öka antalet valmöjligheter då kärnvapen skulle kunna sättas in.¹³ Skälen till att Eisenhower valde denna metod var bland annat ekonomiska. En satsning på konventionella vapen skulle innebära större kostnader än vad den amerikanska ekonomin tålde enligt Eisenhower.¹⁴ Enligt John Lewis Gaddis fanns det även ett annat motiv. Eisenhower hade noga läst Clausewitz och delade uppfattningen att ”...känslor, friktion och rädsla kan leda till att krig trappas upp till meningslöst våld”.¹⁵ Eisenhowers förhoppning var att hotet om kärnvapen skulle se till att inget krig överhuvudtaget bröt ut.

Doktrinen om ”massiv vedergällning” hindrade dock inte krig. Även om Sovjetiska trupper inte var direkt involverade i krigshandlingar upplevde USA hotet att den kommunistiska ideologin skulle spridas. Den främsta faran upplevdes vara i Indokina. Vid en konferens i Seattle i augusti 1954 varnade Eisenhower åhörarna för konsekvenserna om kriget i Indokina förlorades: Stora delar av Sydostasien skulle falla i kommunisternas händer.¹⁶ Denna teori, om ett land faller, så kommer även andra länder dras med, kom att kallas för ”Dominoteorin” och präglade USA:s utrikespolitik även efter att Eisenhower lämnat det Vita huset.¹⁷

En av de hårdaste kritikerna av ”massiv vedergällning” var den amerikanske generalen Maxwell Taylor. I sin bok *The Uncertain Trumpet*, argumenterar han för behovet av en ny militär säkerhetsstrategi som han kallar

”ett flexibelt gensvar” (Flexible Response).¹⁸ Taylors idéer hade en avgörande betydelse för John F Kennedy.¹⁹ Doktrinen infördes samma år som Kennedy blev president, 1961.²⁰ En viktig orsak till övergången till en mer flexibel doktrin var frågan om Berlin. Kennedy upplevde att det fanns ett stort behov av att kunna möta utmaningar kring Berlin på flera olika sätt, än att enbart hota med kärnvapen.²¹

Införandet av ”ett flexibelt gensvar” innebar inte en så drastisk förändring som Kennedyadministrationen hävdade. Utvecklingen hade redan tvingat Eisenhower att göra satsningar på konventionella stridskrafter för att möta de utmaningar man stod inför.²² Utvecklingen under denna tidsperiod visade på behovet att den militära organisationen måste vara användbar på flera olika sätt för att kunna användas som ett effektivt politiskt instrument. I sin bok *Nuclear Weapons and Foreign Policy*, som publicerades 1957, kritiserar Henry Kissinger den amerikanska tendensen att skilja på fred och krig samt militära och diplomatiska insatser och argumenterade för en diplomati uppbackad med militär styrka.²³ Med andra ord en handlingslinje som kräver en militär organisation som är både flexibel och mångsidig.

Övergången från ”massiv vedergällning” till ”ett flexibelt gensvar” ägde rum för att bättre anpassa den amerikanska försvarsmakten till de militära utmaningar som USA stod inför. Den stora satsningen på Strategic Air Command (SAC)²⁴ och dess strategiska bombflyg visade sig inte användbar, när utvecklingen även krävde insatser av arméförband och ”boots on the ground”. När omvärlden inte längre trodde att USA skulle använda kärnvapen vid konflikter på lägre nivåer, upphörde doktrinen om ”massiv vedergällning” att fungera som avskräckning för mindre krig. Detta innebar inte att kärnvapen upphörde att vara ett centralt instru-

ment för avskräckning mellan stormakterna under det kalla kriget. Vetskapen om att båda sidor hade en förmåga att överleva ett kärnvapenangrepp med tillräcklig förmåga för att utplåna motståndaren, blev en tillbakahållande faktor. Under 1960-talet uppstod därför begreppet ”ömsesidig säker förstörelse” (Mutual Assured Destruction, MAD) för att beskriva den rådande situationen.²⁵

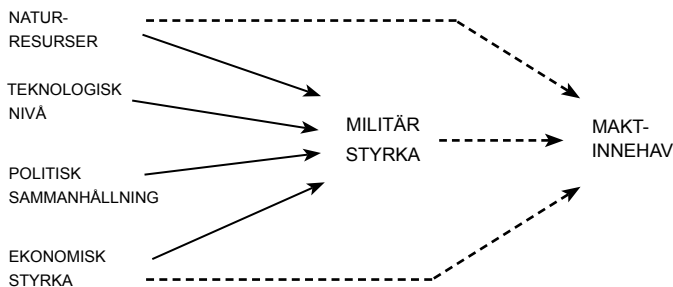
Förändringen mot ett mer flexibelt utnyttjande av det militära maktmedlet gjordes inte i första hand för att öka förmågan i olika militära operationer. Med andra ord, försvarsmaktens förmåga att leverera militär effekt. Istället var det den militära organisationens roll som ett politiskt verktyg som tvingade fram förändringen. Detta synsätt utgår inte i första hand på förmågan i militära operationer utan kännetecknas istället av vilken påverkan som innehavet av militära maktmedel får på en stats förmåga att få ett politiskt inflytande. Dessa båda perspektiv är inte alltid enkla att skilja åt. De interagerar och är för det mesta beroende av varandra. Men innehavet av en militär förmåga som av andra stater inte bedöms

vara användbar eller trovärdig, har knappast någon politisk betydelse, annat än möjligen i negativ bemärkelse.

Olika perspektiv på militära maktmedel

I den vetenskapliga disciplinen ”internationella relationer” har teoribildningen ”realism” betonat betydelsen av förfogandet över militär styrka. I en anarkisk värld där varje stat agerar för att tillgodose sina egna intressen, blir innehavet av militära maktmedel grundläggande för en stats intressen och dess maktposition, enligt realisternas analys.

Kjell Goldmann har i *Det internationella systemet och dess begränsningar* undersökt detta förhållningssätt. Med stöd av en undersökning av Guy Tegenbo redogör Goldmann för olika maktindikatorer som utgör maktbasen för en stat. Han lyfter fram fem olika maktbaskomponenter; naturresurser, ekonomi, teknologi, politisk sammanhållning och militärstyrka. I den nedanstående figuren illustreras de slutsatser som Tegenbo gör.²⁶

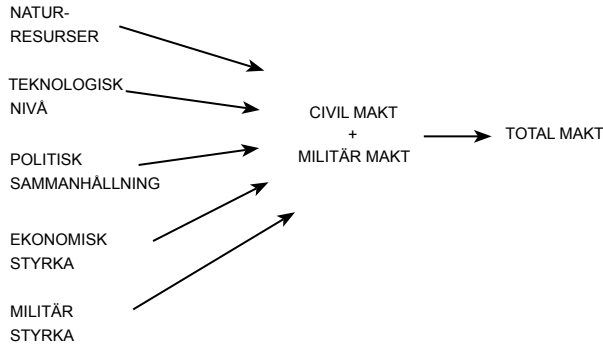

De heldragna linjerna anger de huvudsakliga sambanden, medan de streckade visar på mindre betydelsefulla, men ändå viktiga relationer. Av figuren framgår att den militära styrkan är direkt avgörande för en stats maktställning medan de övriga maktbaskomponenterna är betydelsefulla främst

genom att de utgör förutsättningar för militär styrka. Samtidigt visar figuren att även innehavet av naturresurser och ekonomisk styrka kan påverka maktinnehavet på ett direkt sätt. Betydelsen av de icke-militära maktbaskomponenterna är enligt Goldmann, inte helt enkelt att förklara inom ramen för

den traditionella teori som han utgår från. Ett sätt att hantera detta förhållande skulle, enligt Goldmann kunna vara att konstruera ett index som sammanväger militär och ”civil” makt enligt följande formel:

Militärmakt + ”civilmakt” = total makt.²⁷

I denna figur blir den militära organisationen en del av statens maktresurser, snarare än att vara den helt dominerande. Den traditionella teorin, ”realismen”, tycks enligt Goldmann betrakta de ”icke-militära maktbaskkomponenternas direkta effekter som tillräckligt oviktiga för att man ska kunna bortse från dem, då man försöker att identifiera den internationella maktstrukturens huvuddrag”.²⁸

Enligt den teoretiska modell som Goldmann redovisar finns det ingen skillnad på betydelsen av militär styrka i fred eller krig. Han är dock kritisk till den förklaringsmodell som används inom ”realismen” där den militära styrkan anses hel avgörande:

Denna maktbasteori är ofullständig, för att inte säga fantasilös. Det är inte svårt att räkna upp mängder av faktorer som kan förmodas påverka de internationella maktförhållandena utan att ha något att göra med de militära styrkeförhållandena, och en del av dem är sannolikt av sådan vikt att den traditionella teorins bild av maktstrukturen kan förmodas vara vilseledande.²⁹

Ett sådant index innebär att brister i militärmakt kan kompenseras med ”civil makt”. Med utgångspunkt från Goldmanns resonemang skulle den figur som redovisats ovan kunna ändras till följande bild:

Goldmann hävdar att de flesta mellanstatliga konflikter avgörs utan att militära maktmedel spelar någon roll. Istället har betydelsen av ekonomiska resurser ökat. Han menar också att den traditionella teorins analys saknar verktyg för att beskriva vilken roll icke-militära resurser kan spela.³⁰

Denna inställning delas av David Baldwin.³¹ Baldwin menar att det finns en ständigt återkommande tendens att överdriva effektiviteten hos den militära förmågan som är både oklar och diskutabel.³² Han hävdar att det inte är självklart att en funktion av maktutövning som fungerar i en situation också gör det i en annan.³³

Hos både Goldmann och Baldwin finns en samsyn avseende den roll som den militära organisationen spelar inom ramen för maktutövning inom det internationella systemet. Medan den ”realistiska” forskningstraditionen hävdar att det militära maktmedlet utgör grunden för den politiska maktutövningen hävdar Goldmann och Baldwin att detta inte stämmer. Andra maktbaskkomponenter är i olika situationer lika avgörande. I en

värld där det finns olika former av krig; kärnvapenkrig, konventionella krig, begränsade krig, gerillakrig och så vidare, menar Baldwin att vi ska tala om olika former av militär makt.

Både Goldmanns och Baldwins analys är gjorda under det kalla kriget och i ett sammanhang då avskräckning och militära maktmedel spelade en central roll. Sovjetunionens upplösning förändrade det politiska systemet. Ändå verkar det finns grundläggande faktorer i deras resonemang som fortfarande gäller. Detta visas bland annat genom att Robert J Art upplever att det finns ett behov att diskutera Baldwins analys, 30 år efter det att Baldwin publicerade sin artikel.

Robert J Art håller med om att det skulle vara absurt att hävda att alla olika former av makt kan användas i alla olika situationer. Men han menar att det är lika absurt att hävda att olika funktioner av makt enbart är verkningfulla vid ett litet antal specifika situationer.³⁴ Istället bör man utgå från att det finns en "fungibility" – mångsidighet, hos militära maktmedel. Användbarheten av militära maktmedel ska inte enbart betraktas som ett fysiskt instrument. Art hävdar att innehavet av militära resurser påverkar den politiska maktutövningen i fredstid, även om det inte framgår på ett lika avgörande sätt som i krig. På samma sätt som hotet om en strejk utövar inflytande på en förhandling mellan fackförbund och näringsliv, påverkar förfogandet av militära maktmedel diplomatiska förhandlingar.³⁵

En stat kan ha flera olika tillgångar på makt enligt Art. Men de tre viktigaste anser han vara; ekonomiskt välstånd, politisk skicklighet och militär förmåga. Om den militära organisationen ska spela någon roll vid politisk maktutövning måste den vara mångsidig. Den kan inte ha någon genomgripande politisk effekt om den inte är användbar. En stor militär organisation ger

dessutom en större användbarhet än en liten. Militärt starka stater har därför ett större internationellt inflytande än de som är militärt svaga. Stater som har en stor militär förmåga kan också erbjuda skydd till svagare allierade och kan utgöra ett mer allvarligt hot mot sina fiender.³⁶

Samtidigt menar Art att militära maktmedel på egen hand inte kan vara lösningen vid många konflikter. Här har han samma uppfattning som Baldwin. Använt helt isolerat från andra förmågor som en stat förfogar över, kan inte mycket uppnås. Här finns det anledning att påminna om Goldmanns formel: Militär makt + civil makt = totalmakt. Det som skiljer Art från Baldwin är uppfattningen om mångsidigheten hos militära maktmedel. Medan Art hävdar att det finns en stor mångsidighet hos den militära organisationen inom ramen för politisk maktutövning i det internationella systemet, menar Baldwin att den är mycket begränsad.

I sina böcker om "soft power" – mjuk makt, ger Joseph Nye ytterligare en dimension till innehavet och utövandet av makt.³⁷ Första gången Nye nämner soft power är i en artikel i *Political Science Quarterly* 1990. Här argumenterar han att det i ett övergripande perspektiv finns två olika former av makt, "soft power" – mjuk makt och "hard power" – hård makt. För att beskriva utövandet av makt i olika dimensioner använder Nye begreppen "command power" vilket beskrivs som förmågan att ändra på andras beteenden – befallningsmakt och "co-optive power" vilket är förmågan att påverka vad andra vill ha – attraktionsmakt.³⁸

Ofta brukar man förknippa mjukt makt med "attraktionsmakt" medan hård makt förknippas med "befallningsmakt". Denna förklaringsmodell är dock inte helt korrekt enligt Nye. Stater kan bli attraherade av andra stater som har stor förmåga att utöva "befallningsmakt".³⁹

Befallnings-
makt

Tvinga

Locka

Sätta dagordning

Attrahera

Attraktions-
makt

Till skillnad från Robert J Art argumenterar Joseph Nye för att den militära organisationens användbarhet har minskat. Nye lyfter fram flera skäl till detta. Bland annat har kostnaderna för militära insatser ökat, både i form av monetära kostnader och i behovet på antalet soldater. Under 1800-talet kunde Frankrike kolonisera Algeriet med 34 000 soldater. Hundra år senare kunde kolonin inte behållas trots en insats av 600 000 soldater. Ett annat skäl, enligt Nye, är att det i västvärlden finns ett motstånd i den allmänna opinionen mot att använda militära maktmedel. Detta innebär inte att militära insatser blir omöjliga. Däremot ökar kravet på att opinionerna ska uppfatta insatsen som nödvändig.⁴⁰ Detta motstånd mot användningen av militära maktmedel kan även påverkas av det internationella rättssystem som successivt vuxit fram. Detta behöver dock inte innebära att mångsidigheten begränsats i samma omfattning. Trots att det blivit alltmer komplicerat att använda militära resurser som ett maktinstrument menar Nye att det finns ett brett användningsområde. Den militära organisationen kan användas för att:

- fysiskt strida och förstöra,
- stödja hot med tvångsdiplomati,
- utlova skydd och genomföra fredsbevarande insatser,

- genomföra flera olika typer av undsättning.⁴¹

Den mångsidighet som här förs fram beskrivs av Nye i nedanstående figur:⁴²

Behovet av att den militära organisationen är flexibel och allsidigt användbar verkar vara en samstämmig uppfattning bland flera forskare. USA:s erfarenheter av satsningen på kärnvapen inom ramen för ”massive vedergrällning” visar också på problematiken med en alltför avgränsad militär förmåga.

En möjlig förklaringsmodell

I en rapport från RAND 2002 beskrivs olika säkerhetspolitiska metoder där militär makt är det viktigaste instrumentet.⁴³ Även i denna rapport framhålls att det finns ett behov av att använda det militära maktmedlet på flera olika sätt. Rapporten betonar även att militära resurser är en viktig resurs vid olika former av politisk maktutövning. Men liksom Goldmann pekar man på att användbarheten inte är total. Det finns flera faktorer som påverkar möjligheterna att få framgång. I de flesta fall krävs en samordning av flera olika resurser för att nå de uppsatta målen.

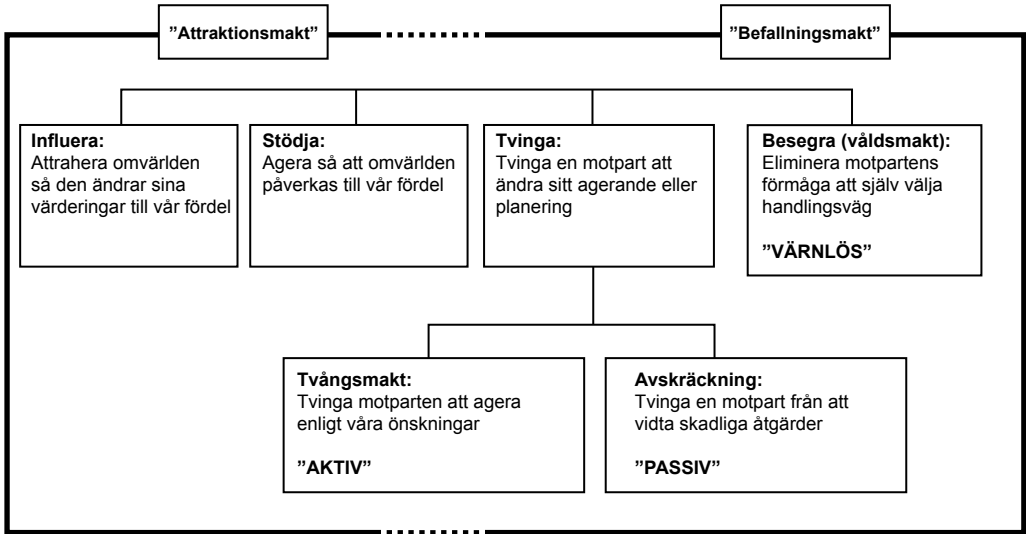
I rapporten används tre övergripande metoder för att beskriva användningen av militära maktmedel – influera, tvinga och besegra. Modellen har flera likheter med Joseph

Befallningsmakt

Attraktionsmakt

Typ av insats	Våldsmakt	Hot om tvång	Skydd	Hjälp
Syfte	Besegra	Tvinga	Allians	Stöd
Kvaliteter	Förmåga	Kapacitet och trovärdighet	Kapacitet och förtroende	Duglighet och välvilja
Resurser	Militära resurser och taktisk förmåga	Skicklig diplomati	Militär förmåga och diplomati	Organisation och pengar

Nyes resonemang om attraktions- respektive befallningsmakt men saknar dimensionen att erhålla politiska fördelar genom stödjande åtgärder. Genom att man tillföra denna metod skulle modellen få detta utseende:

Influera

Syftet med mjuk makt är att ge den egna makten legitimitet i andras ögon. Om en stats ideologi och kultur är attraktiv för andra, ökar chansen att omvärlden är beredd att följa efter. Det kan också leda till att internationella normer etableras som överensstämmer med det egna samhällets värderingar och normer.⁴⁴ Det grundläggande agerandet vid utövandet av mjuk makt är inte att tvinga andra att dela mina åsikter, utan att uppträda på ett sätt som gör att andra attraheras av mina värderingar och förmågor och därför vill söka min vänskap. Med andra ord att *influera* andra så att de delar mina värderingar och uppfattningar. Mjuk makt är dock inte detsamma som ”god makt”. Denna form av makt kan även användas i onda avsikter. Hitler och Stalin

utövade framgångsrikt mjuk makt för att få stöd från sina anhängare.⁴⁵ Framgångarna för Islamiska staten vid rekrytering av både män och kvinnor, kan också ses som utövning av mjuk makt.

Enligt Nye vilar en stats förmåga till mjuk makt på tre grundläggande resurser:⁴⁶

- Kulturen.
- De politiska värderingarna.
- Utrikespolitiken.

Om de kulturella och politiska värderingarna uppskattas av omvärlden är de viktiga för att skapa relationer och bidra till en positiv influens. Men det är inte självklart att västerländsk kultur uppskattas. I till exempel den muslimska värden finns det företrädare som betraktar denna kulturform som dekadent. Detta gäller även en utrikespolitik som tar en utgångspunkt i krav på demokratiska värderingar och ett försvar av mänskliga rättigheter. För att dessa tre kapaciteter ska kunna fungera som attraktionskraft krävs därför en förståelse för omvärlden. Utövandet av mjuk makt är ingen solodans. Nye påpekar att även

om de här beskrivna funktionerna är centrala vid utövande av mjuk makt så är även ekonomiska och militära resurser vitala element. Vid utvidgningen av Europeiska Unionen användes ekonomiska dragningskrafter för att få stater att anpassa sig till regelverket i EU. Även en stark militär förmåga kan bidra till att skapa attraktion, särskilt en situation där en svagare part söker stöd.⁴⁷

Attraktionskraften hos en militär förmåga kan exemplifieras med situationen efter det andra världskriget. Den brittiske utrikesministern Ernest Bevin insåg att det behövdes en militär allians i Europa för att balansera Sovjetunionens inflytande. Intresset från USA var dock inte självklart. Han var emellertid väl medveten om att en sådan allians inte skulle kunna fungera utan uppbackning från USA.⁴⁸ För Bevin var det naturligt att vända sig till USA eftersom Storbritannien delade många politiska värderingar med USA, de kulturella sambanden var också djupa. Men det går inte bortse från att USA:s stora innehav av militära resurser hade en betydande del i Bevins analys. Han var med andra ord influerad av USA att söka dess stöd.

Ett annat perspektiv redovisar Robert Art när han hävdar att ett ändamål med militära maktmedel är att ”skryta”. Genom att anskaffa viktiga militära förmågor kan omvärlden influeras till att acceptera britternas uppfattning om att vara en stormakt. Storbritanniens förvärvande av kärnvapen faller inom denna kategori.⁴⁹

Emile Simpson menar att det även finns en länk mellan utövandet av hård makt och möjligheterna att nå framgång med mjuk makt. I många fredsfrämjande insatser kan det krävas hård makt för att skapa säkerhet. Samtidigt är en förutsättning för ett gott resultat att den hårda makten utövas på ett sätt som accepteras av den inhemska befolkningen och att de uppfattar att deras vardag blir säkrare. Om insatserna genomförs på ett

sätt som negativt influerar befolkningen, kan detta leda till ett ökat stöd för de grupper som motarbetar den fredsfrämjande verksamheten.⁵⁰

Även en mindre stat kan ha nytta av en förhållandevis stark militär organisation. Efter andra världskriget hade USA en negativ inställning till Sveriges val att fortsätta sin neutralitetspolitik. Man var inte heller beredd att stödja det skandinaviska försvarsförbund som förhandlades mellan Sverige, Norge och Danmark.⁵¹ Med början i augusti 1949 skedde en successiv förändring från USA:s sida. Jerker Widén anger tre skäl till denna förändring; insikten om Sveriges betydelse för försvaret av Norge, medvetenheten om att den negativa publiciteten kring USA:s kritik av Sverige var kontraproduktiv samt Sveriges acceptans av USA:s krav på hanteringen av strategiskt känsliga varor.⁵² Behovet att använda svenskt luftrum för USA:s strategiska bombflyg krävde också bra relationer med Sverige. USA accepterade en svensk alliansfri politik som ett politiskt faktum under över-skådlig tid och insåg att ett starkt svenskt försvar gynnade amerikanska intressen.⁵³

Under Vietnamkriget försämrades relationerna mellan USA och Sveriges. Genomförandet av den så kallade Russeltribunalen i Stockholm 1967 som kritiserade kriget i Vietnam, det svenska erkännandet av Nordvietnam 1969 och statsminister Olof Palmes agerande innebar sämre relationer med USA.⁵⁴ Ändå påverkades inte de militära relationerna mellan de båda länderna i någon större omfattning. Flödet av materiel och teknik fortsatte och ett anmärkningsvärt stort antal besök i USA genomfördes på hög militär nivå. Den gamla vänskapen ansträngdes dock till bristningsgränsen.⁵⁵

Den svenska säkerhetspolitiken har traditionellt värnat om att bibehålla den nationella handlingsfriheten.⁵⁶ Trots Sveriges alliansfrihet och kritiska inställning till USA

under Vietnamkriget fortsatte USA att stödja den svenska försvarsförmågan. Sveriges militärstrategiska läge och den förhållandevis starka svenska försvarsförmågan skapade förutsättningar för en bibehållen svensk politisk handlingsfrihet. Försvarsmakten blev ett medel att influera den amerikanska administrationen så att den accepterade det svenska politiska agerandet.

Efter det kalla kriget ökade det svenska militära samarbetet med omvärlden. Håkan Syrén har i ett tal 2005 vid ett av Folk och Försvars seminarier lyft fram en av de roller som Försvarsmakten fick i den säkerhetspolitiska diskursen:⁵⁷

För det första: Bidrag är inte bara en fråga om ekonomisk "burden-sharing" utan också en fråga om politisk "burden-sharing". Hänsyn gör att vi måste kunna erbjuda effektiva bidrag i alla typer av operationer och kunna vara med och dela risker med de övriga bidragsgivarna.

För det andra: Våra militära bidrag är inte bara del i ett militärt förhandlingsspel, utan är också hårdvaluta i ett bredare politiskt förhandlingsspel, där "äpplen byts mot päron". När vi kan ställa upp med efterfrågade bristresurser så kan det ge politisk utdelning på helt andra plan. Ett aktuellt exempel är vår insats i Kongo med specialförband sommaren 2003 som stärkt vår trovärdighet i det fortsatta arbetet med att utveckla det säkerhetspolitiska och försvarspolitiska samarbetet i inom EU.

Syrén redovisar här en uppfattning där Försvarsmakten får en roll som ger ett positivt politiskt inflytande. Det går dock inte att bortse från att inflytandet i hög grad påverkas av vilken förmåga att leverera militär effekt som Försvarsmakten har. Om det svenska deltagandet inte levt upp till omvärldens krav hade resultatet istället kunnat bli kontraproduktivt.

Stödja

En stat kan utveckla säkerhetsstrategier för att förverkliga övergripande säkerhetspolitiska mål med hjälp av en kombination av politiska, ekonomiska och militära maktmedel.⁵⁸ Valet av säkerhetsstrategi kan påverka förhållandet till omvärlden. Medan Danmark och Norge har valt en strategi som bygger på ett medlemskap i Nato, har Sverige istället gjort ett säkerhetspolitiskt vägval baserat på alliansfrihet.

Skälen för en stat att samarbeta med andra kan ha flera skäl. Kjell Goldmann menar att stater, från ett rationellt perspektiv, antas påverkas av två faktorer för att påbörja ett samarbete. Den första utgår från en stats uppfattning om motparten. Är den positiv ökar chansen för att ett samarbete väljs framför konflikthöjande åtgärder. Som grund för den andra faktorn görs antagandet att en samverkan kommer att skapa värden som kan hotas av en konflikt, vilket skapar ett gemensamt intresse att bevara samarbetet.⁵⁹ Detta perspektiv utgår från ett rationellt beslut från makthavares analys om vad som är bäst för de nationella intressena.

I en analys av Försvarsmaktens internationella insatser efter det kalla kriget utgår Jan Ångström från att det finns två olika sätt att betrakta bevekelsegrunderna för det svenska agerandet. Det ena är ett rationellt perspektiv där det nationella intresset är den främsta drivkraften. Det andra utgår från att det finns ett behov att leva upp till normer som utgör en svensk strategisk kultur, med andra ord ett konstruktivistiskt perspektiv.⁶⁰ Ångström menar att man får olika svar på den fråga som han ställer, beroende på om ett rationellt eller ett konstruktivistiskt perspektiv används. Men detta kan bero på att det faktiskt finns två historier att berätta, vilket kräver olika undersökningsmetoder.

Ångström har sin analys fokuserat på det svenska direkta stödet vid internationella fredsfrämjande operationer. Stödet med militära maktmedel ges även indirekt. Den indirekta hjälpen kan exempelvis bestå av politiska överenskommelser om militär hjälp vid en kris- eller konflikt. En modell är artikel 5 i "Nordatlantiska fördraget" inom Nato. Denna typ av indirekt stöd kan förstärkas med en utplacering av mindre förbandsenheter vars uppgift är att vara en försäkring om att politiska överenskommelser kommer att genomföras. USA:s gruppering av soldater i de baltiska staterna är inte en avgörande militär förstärkning, men tjänar som en "snubbeltråd" för en presumtiv angripare. Om amerikanska soldater stupar i Baltikum, kommer kravet på USA att ingripa enligt artikel 5 att öka. Det militära stödet får då två effekter, det ger de baltiska staterna en ökad trygghet, men det är också avsett att ha en avskräckande effekt på Ryssland.⁶¹

Ett annat alternativ är att utvecklingen skapar en situation där en mindre stat kan känna sig tvingad att förhålla sig positiv till en större aggressiv stat, för att undgå angrepp. Genom att Sverige under det andra världskriget godkände bland annat tysk transitering av militär trupp på svenska järnvägar, stödde man indirekt tyska militära operationer. Viktiga faktorer bakom det svenska beslutat var den svaga militära förmågan och oron för ett tyskt angrepp.⁶²

Det svenska stödet till FN:s fredsbevarande insatser under det kalla kriget var en tydlig del av det övergripande säkerhetspolitiska målet. Riksdagens godkände 1968 en inriktning som angav att Sveriges säkerhetspolitik skulle syfta till att ... "utåt verka för internationell avspänning och en fredlig utveckling". Detta ställningstagande bekräftades av riksdagen 1972, 1977 och 1982.⁶³

Vid sidan om den nationellt inriktade försvarspolitikerna under det kalla kriget fanns

det därför i säkerhetspolitiken en mer internationell agenda. Den svenska inriktningen delades av de övriga nordiska länderna varför ett nära samarbete inleddes. Peter Viggo Jakobsen menar att det fanns fem olika faktorer som var avgörande för de nordiska länderna att stödja FN:s fredsfrämjande verksamhet:⁶⁴

- De nordiska länderna uppfyllde FN:s krav.
- Det fanns gemensamma intressen mellan de nordiska länderna.
- Nationella intressen.
- FN:s ideal överensstämde med de nationella intressena.
- Deltagandet upplevdes som en framgång.

För Sverige innebar uppslutningen kring FN:s fredsfrämjande verksamhet ett värdefullt sätt att öka den internationella respekten för svensk neutralitet, men också som ett medel för att minska den inhemska kritiken mot den förda neutralitetspolitiken.⁶⁵

Detta agerande var dock inte helt problemfritt utan skapade en konflikt mellan det internationella engagemanget och det nationella försvaret. Den centrala uppgiften för Försvarsmakten under det kalla kriget var det nationella territoriella försvaret. Medan rekryteringen till Försvarsmaktens nationella försvar byggde på lagen om totalförsvarspflicht, skedde rekryteringen till de internationella uppgifterna helt på frivillig väg. Soldater och officerare anställdes av FN, vilket innebar att de som var försvarsanställda fick ta tjänstledigt från Försvarsmakten. Uppgiften att delta i FN:s fredsfrämjande verksamhet var därför inte en del av Försvarsmaktens primära uppgifter. Uppgifterna att delta i internationella operationer uppfattades istället kunna påverka den nationella försvarsförmågan.⁶⁶

De militära bidragen till FN medför tyvärr vissa nackdelar för krigsmakten i övrigt. Som exempel kan nämnas att antalet aktiva armébefäl i utlandstjänst nu uppgår till ungefär 120, varav hälften officerare. Detta bör jämföras med medelantalet instruktörer per infanteriregemente – i dagens läge 80-90. Antalet i utlandet tjänstgörande motsvarar alltså instruktörstillgången för ungefär ett och ett halvt infanteriregemente. Den på så sätt uppkomna befälsbristen påverkar fredsutbildningen och därmed på längre sikt också fältförbandens kvalitet i negativ riktning. En annan avigsida med FN-åtagandena är att man måste tillgripa materiel ur mobiliseringsförråden, varigenom krigsorganisation och mobiliseringsberedskap försvagas.

Motsatsförhållandet mellan det nationella försvaret och ett internationellt deltagande kan beskrivas som en konflikt mellan möjligheterna att åstadkomma maximal militär effekt vid försvaret av det svenska territoriet och behovet av ett politiskt inflytande på den internationella arenan, bland annat för att få en acceptans för den svenska neutralitetspolitiken.

Tvinga

Enligt den modell som redovisats tidigare finns det två metoder att tvinga en motpart. Antingen kan det ske genom ”tvångsmakt” – att få någon att agera enligt våra önskemål eller att genom ”avskräckning” – att tvinga en motpart att avstå från att vidta för oss skadliga åtgärder. I det första fallet tvingas motparten att bli aktiv. I det andra att förbli passiv.

Tvångsmakt

Syftet med tvångsmakt är att lösa kriser och konflikter utan att dessa eskalerar till ett fullskaligt krig. Användningen förlitar sig på hot och användningen av en begränsad

mängd av våld för att tvinga en motpart att upphöra med en aktivitet eller retirera från redan genomförda handlingar.⁶⁷ Även om tvångsmakt alltid har varit en integrerad del av kris- och konflikthantering finns det idag bara två centrala teoretiska verk: Thomas Schellings *Arms and Influence*⁶⁸ och Alexander L George med fleras *The Limits of Coercive Diplomacy*.⁶⁹ Schelling har använt en deduktiv metod, inspirerad av spelteorin, när han identifierat de faktorer som han menar är nödvändiga för att man ska nå framgång med tvångsmakt. George och hans medarbetare har däremot utnyttjat en induktiv forskningsstrategi för att skapa en politiskt användbar teori.⁷⁰

En stor skillnad mellan dessa båda teorier är förhållandet till utövandet av militär makt. George och Simons menar att tvångsmakt främst är att betrakta som en defensiv åtgärd, ett sätt att reagera mot en påbörjad handling.⁷¹ De menar också att användningen av våld ska vara ”just enough” och av ”the appropriate kind”.⁷² Om militärt våld ska användas ska det ta formen av ”...an exemplary or symbolic use of limited military action...to demonstrate resolution”.⁷³ I praktiken innebär det att George och Simons tar avstånd från mer omfattande militära insatser som en del av de diplomatiska förhandlingarna. De anser även att tvångsmakt enbart ska användas för att stoppa en påbörjad handling. Att tvinga någon att sätta igång en verksamhet betraktas som en illegitim åtgärd.⁷⁴ En konsekvens av det resonemang som George och Simons gör, innebär att användningen av deras teori leder fram till en slutsats att användningen av tvångsmakt under Kosovokriget var ett misslyckande.⁷⁵

Lawrence Freedman menar att George och Simons förhållningssätt till användningen av militärt våld är problematiskt. Det skraddarsydda våld som föreslås är mycket svårt att

åstadkomma i verkligheten. Om en militär insats krävs, menar Freedman att det militära våldet ofta måste vara väsentligt och tillräckligt för att åstadkomma en kännbar skada hos motparten.⁷⁶ Denna uppfattning delas av Branislav Slantchev. För att påverka motparten kan det krävas att man mobiliserar en kraftfull militär förmåga, att skjuta mygg med elefantbössa kan vara en lämplig liknelse enligt Slantchef.⁷⁷

De begränsningar som framförs av Alexander m fl finns inte hos Schelling. För att man ska lyckas i tvångsmakt måste motparten uppleva risken att bli utsatt för militärt våld. Förmågan att använda våld för att skada, är en del av maktinnehavet vid en förhandling.⁷⁸ Detta innebär inte att militärt våld alltid används i samband med tvångsmakt. Istället är förhoppningen att den diplomatiska förhandlingen ska nå framgång utan våld. Motparten ska dock alltid veta att det finns en risk att bli utsatt för en militär insats som kommer att åstadkomma allvarlig skada. En viktig idé hos Schelling är att förflytta beslutet om fortsatt våldsanvändning till motparten i den förhandling som utgör grunden för utövandet av tvångsmakt.⁷⁹ För detta krävs att motparten gör en analys av fördelar och nackdelar med att ge upp, respektive fortsätta motståndet. Robert Pape har gjort en enkel ekvation för att beskriva enna analys:⁸⁰

$$R = B p(B) - C p(C).$$

R = Värdet med motstånd.
 B = Möjliga fördelar med att göra motstånd.
 p(B) = Sannolikheten att uppnå fördelarna med att göra motstånd.
 C = Möjliga kostnader med att göra motstånd.
 p(C) = Sannolikheten att få utstå kostnaderna

Analysmetoden med kostnader och fördelar har kritiserats från flera olika håll. Några kritiker menar att empiriska studier visar att människor ofta avviker från ett rationellt

beslutsfattande och menar att detta också gäller för stater. Kulturella skillnader, överskattning av den egna förmågan och förenklingar av verkligheten är bara några exempel på faktorer som kan leda till beslut som kan upplevas som irrationella. I *Security Studies* för Barry D Watts fram en kritik mot Pape.⁸¹ Watts menar att det är omöjligt att analysera något så komplext som krig med den metod som Pape använt sig av och som enligt Watts tar sitt ursprung i en naturvetenskaplig inställning till problemet.⁸² Inte minst gäller det Papes användning av en matematisk formel för att förklara sin tes. Watts resonemang påminner om det som Elliot Cohen kallar för strategisk nihilism.⁸³ Ett genomgående tema hos strategiska nihilister är att dess förespråkare avfärdar förutsättningarna för rationalitet i krig.

Ett annat problem med tvångsmakt blir att säkerställa att motparten erhåller våra hot, att denne tolkar dessa hot på det sätt som vi förväntar oss och agerar efter våra önskemål. Freedman menar att kommunikation med militära hot beror på två faktorer.⁸⁴ Eftersom militära hot ofta är tvetydiga krävs även andra former av kommunikation. De militära hoten måste också vara trovärdiga och resultera i allvarliga kostnader för motparten samt vara svåra att förhindra. Men även om hoten är konkreta och uppfattas korrekt av motparten är detta bara en del av den analys som denne måste göra. Våra hot kommer bara att vara en variabel bland många andra faktorer. Vilka intressen står på spel? De underliggande politiska trenderna? Hur förhåller sig allierade o s v?⁸⁵

För att komma över svårigheterna med användningen av tvångsmakt försöker Peter Viggo Jakobsen att operationalisera de framgångsfaktorer som Jakobsen anser vara centrala genom att skapa en ”idealpolitik”. Syftet är att identifiera de förhållanden som någon

som använder tvångsmakt måste bemästra för att kunna lyckas.⁸⁶

Jakobsens idealpolitik

1. Hot om användningen av militärt våld (piska).

Hotet måste vara trovärdigt och möjligt att genomföra snabbt utan stora insatser. Det är viktigt att övertyga motparten om att motstånd kommer att leda till oacceptabla nackdelar (jämför Papes resonemang om fördelar och kostnader).⁸⁷ En central aspekt för trovärdigheten av militära hot är relationerna mellan de inblandade aktörerna. Om en av aktörerna vid tidigare utmaningar gett efter, kan det vara svårt att senare få motparten att förstå att förhållandena förändrats. Schelling jämför detta med ett "chicken-race" – vem svänger först?⁸⁸

Lawrence Freedman är delvis kritisk mot detta resonemang. Han menar att det kan fungera på två individer, men är svårare att applicera på två regeringar där många olika personligheter kan vara inblandade.⁸⁹ Samtidigt går det inte att bortse från att den person som innehar presidentämbetet i USA påverkar omvärldens syn på USA.

När John F. Kennedy för första gången skulle möta Chrusjtjov i Wien 1961, var hans strategi att uppträda resonabelt och även självkritiskt, med förhoppningen att undvika antagonism. Chrusjtjovs uppfattning om Kennedy var att han var en ung, oerfaren och beredd att backa om han utsattes för press. Händelseutvecklingen vid Grisbukten på Kuba var ett bevis på detta.⁹⁰ Under mötet möttes Kennedys försök till ett positivt samtal av en aggressiv och oresonlig Chrusjtjov. För Kennedy blev konfrontationen en plågsam upplevelse. Han var mer irriterad på sig själv än på Chrusjtjov eftersom hans uppträdande kunde förstärka

uppfattningen att han var en svag ledare som skulle kunna skrämmas till eftergifter rörande Tyskland och Berlin.⁹¹

Vi vet inte hur mötet i Wien påverkade Chrusjtjovs beslut att placera kärnvapenmissiler på Kuba 1962. Det är dock inte en orimlig tanke att Chrusjtjovs höga spel bland annat var influerat av vad han såg av Kennedy i Wien och räknade med att Kennedy skulle "svänga först". Samtidigt går det inte heller att bortse från att Kennedy efter Wien, insåg att det var viktigt att visa styrka i relationen med Sovjet, vilket kan ha lett fram till beslutet om blockaden av Kuba.

Vid hot om militärt våld är det viktigt att framföra krav som är svåra för en motpart att acceptera. Sådana fordringar kan leda till att motparten känner sig tvingad att eskalera konflikten på ett sätt som inte är önskvärt.⁹²

2. En annan kritisk förmåga vid användningen av tvångsmakt är innehavet av eskalationsdominans.⁹³ Denna tillgång innebär att motparten ska kunna förhindras att vidta åtgärder som leder till att initiativet övergår till denne. I praktiken innebär detta att den som använder tvångsmakt inte bara behöver inneha en överlägsen militär styrka utan även måste kunna förhindra motparten att vedergälla sina insatser. FN:s avsaknad av eskalationsdominans i kriget i Bosnien mellan 1992–1995 skapade problem. Ett exempel är att Natos flygangrepp vid flera fall neutraliserades genom att bosnienserber tog FN personal som gisslan.⁹⁴
3. En tydlig tidpunkt då kraven ska vara uppfyllda.

För att man ska öka trovärdigheten vid användning av tvångsmakt krävs även en tidsgräns där de krav som ställs ska vara

uppfyllda. Enligt Jakobsen finns det en risk att beslutsfattare som upplever att de är i en svår situation ofta tolkar motpartens aktiviteter och kommunikation på ett sätt som gynnar dem själva. Om det inte sätts någon tydlig tidsgräns finns det en risk att det tolkas som att de krav som ställs inte är allvarligt menade.⁹⁵

4. En försäkran om att eftergifter inte kommer att följas av nya krav.

Tvångsmakt är en förhandling. För att få motparten att ge efter är det viktigt att det inte finns en rädsla för att eftergifter kommer att följas av nya krav.⁹⁶ Om den aktör som utsätts för tvångsmakt inte har något förtroende för kontrahenten är det stor risk att förhandlingen misslyckas. Ett exempel på detta är Finlands vägran att ge efter för de sovjetiska kraven på öar i Finska viken hösten 1939. I Finland fanns det en oro att eftergifter enbart skulle leda till nya krav som skulle hota den finländska självständigheten.⁹⁷

5. Ett erbjudande om fördelar (morötter).

För att lyckas med tvångsmakt räcker det inte med att enbart hota eller använda våld. För att man ska få motparten att ge efter kan det krävas en möjlighet för denna att ”rädda ansiktet” och därmed minska den förödmjukelse som eftergifter kan föra med sig. Genom ett erbjudande av fördelar – ”morötter”, kan motparten lockas att göra de eftergifter som krävs.⁹⁸

Tvångsmakt i praktiken

Tvångsmakt kan upplevas som en attraktiv strategi eftersom den erbjuder en möjlighet att nå de uppsatta målen med små kostnader och förhoppningsvis utan någon eller endast liten blodspillan, jämfört med en traditionell militär insats. En konflikt som löses med tvångsmakt leder antagligen till

mindre långsiktiga problem med relationerna mellan de inblandande parterna än vid krig.⁹⁹ Det praktiska genomförandet av tvångsmakt är dock komplicerat. En orsak är att förutsättningarna för framgång är motsägelsefulla. För att lyckas måste den som använder tvångsmakt både skrämja och lugna samtidigt. Hot om militärt våld och eskalation måste ske samtidigt som motparten övertygas om att eftergifter inte kommer att följas av nya krav.¹⁰⁰

Det finns dock två situationer där tvångsmakt är särskilt komplicerad. Det ena fallet uppstår då de inblandade aktörernas intressen är fullständigt olika.¹⁰¹ Om det inte finns några områden där det kan uppstå någon form av kompromiss är det svårt att genomföra en förhandling. Det andra fallet kallar George och Simons för ”asymmetriska intressen”. Detta kan uppstå om våra vitala intressen, för den situation där vi avser att använda tvångsmakt, är mindre än motpartens. I ett sådant läge kan det vara svårt att satsa de resurser som krävs för framgång.¹⁰²

Ett exempel på dessa förhållanden är Vietnamkriget. USA försökte tvinga Nordvietnam att avbryta försöken att störta regimen i Sydvietnam och erkänna den gränsdragning som gjordes 1954. För Nordvietnam var en sådan utveckling otänkbar. Ända sedan slutet på 1940-talet hade Ho Chi Minh lett kampen mot frigörelse, först mot Frankrike och därefter mot USA med stora uppoffringar för det vietnamesiska folket. Trots att USA uppfattade att den amerikanska närvaron var nödvändig för att hindra kommunismens internationella utbredning blev man betraktad som en kolonialmakt liksom Frankrike. För vietnameserna blev det en kamp för nationell frigörelse och därmed av avsevärt större betydelse än den blev för USA.¹⁰³ De helt motstridiga intressena och den starka

viljan hos vietnameserna var avgörande för att USA misslyckades med tvångsmakt.

Ett modernt exempel är utvecklingen i Ukraina. Efter Rysslands annektering av Krim och inblandning i konflikten i östra Ukraina har EU och USA med sanktioner försökt få Ryssland att dra sig tillbaka. I Rysslands geostrategiska perspektiv är Ukraina en viktig del i den intressesfär som utgör grunden för rysk säkerhet. USA och EU utgår istället från ett liberalt synsätt där alla stater, med stöd i den internationella rätten, har rättigheten att själv få göra politiska vägval. Intressena är därmed motstridiga. Antagligen uppfattar Ryssland att Ukraina är mer vitalt för den egna säkerheten, än vad medlemmarna i EU är beredda att offra för Ukrainas självständighet. Dessutom har Ryssland eskalationsdominans om EU/Nato skulle öka sitt engagemang. Samtidigt har förmodligen EU:s tvångsmakt genom sanktioner, haft en tillbakahållande effekt på den ryska statsledningen.

Peter Viggo Jakobsen har undersökt användningen av tvångsmakt under perioden 1990–2005.¹⁰⁴ Hans slutsats är att det endast är vid sex tillfällen, av de 36 han undersökte, där tvångsmakt har haft framgång. Han lyfter fram flera praktiska problem som uppstår när tvångsmakt ska genomföras. För att man ska lyckas krävs för det första en ingående kunskap och förståelse för motpartens tankevärld, intressen, sätt att agera och vilka beslutsprocesser som används. En dålig förståelse för kontrahenten och bristande underrättelser har varit ett genomgående problem då västvärlden försökt att använda tvångsmakt särskilt då motparten tillhört en annan kultur och baserat sin makt på andra grundvalar än vad som görs i en liberal demokrati.

Men det är inte bara kulturskillnader som kan utgöra ett problem. Icke-statliga aktörer som gerillagrupper eller terroristorganisatio-

ner har ofta få viktiga mål som är av sådan väsentlig betydelse att de är beredda att ge efter om målen hotas förstöras. Detta innebär att den grundläggande idén med tvångsmakt, hotet om kostnader, kan få liten verkan eller kräva en lång och omfattande operation. Ett annat problem är om det finns flera olika aktörer med skilda intressen i en konflikt. Ett förhållande som inte är ovanligt vid inbördeskrig. Ytterligare ett problem kan uppstå då det är en koalition av stater som tillsammans ska genomföra tvångsmakt. Många gånger kan det bli svårt att enas om insatser med en hög risk. De kompromisser man enas om kan ge motparten uppfattningen att risken för att bli utsatt för kraftfulla insatser inte är så stora.¹⁰⁵

Schellings analys utgår från en situation där det är två kontrahenter som står mot varandra. Han diskuterar i liten utsträckning i vilket sammanhang dessa två parter agerar. Martin Hammarlund har undersökt användningen av tvångsmakt mot den libyske diktatorn Muammar Khadaffi som användes då Ronald Reagan var president, med agerandet under president Clinton och George W. Bush. Hans slutsatser är att användningen av tvångsmakt var likartad, medan effekterna helt olika. Under Reagan fanns fortfarande Sovjetunionen som gav stöd till Libyen. Detta innebar att Libyen kunde stå emot tvångsmaktansträngningarna. När Sovjetunionen försvann, upphörde det ryska beskyddet och Libyen gav till slut efter och upphörde med sina försök att skaffa kärnvapen. Tvångsmaktsmetoderna förändrades inte, däremot blev politiska förhållanden som var viktiga för Libyens agerande helt annorlunda. Hammarlund menar att det sistnämnda som var avgörande.¹⁰⁶

För att man ska nå framgång krävs därför en bred analys. André Beaufre argumenterar för att det finns två begrepp som är viktiga att ta hänsyn till vid en konflikt. Inom ramen för

det han benämner en indirekt strategi, finns det en yttre och en inre manöver. Syftet med den yttre manövern är att erhålla maximal handlingsfrihet. För att nå detta mål används politiska, ekonomiska, diplomatiska och militära åtgärder. Det gäller att skapa en internationell opinion som stödjer det egna agerandet, samtidigt som motparten ska fås att tvivla på de egna möjligheterna att nå framgång. Verksamheten i den yttre manövern äger rum utanför det egentliga konfliktområdet. Ett exempel på en lyckad yttre manöver är Storbritanniens framgång med att få till stånd en resolution i FN:s säkerhetsråd direkt efter Argentinas ockupation av Falklandsöarna.¹⁰⁷ Resolutionen krävde bland annat ett omedelbart tillbakadragande av de argentinska styrkorna.¹⁰⁸

Den inre manövern tillämpas inom det geografiska område där man vill uppnå resultat. Detta handlingsmönster är enligt Beaufre beroende av tre faktorer; materiella resurser, moraliska tillgångar och tidsfaktorn. Om de materiella resurserna är stora behöver de moraliska tillgångarna vara mindre eftersom tidsförloppet för operationen antagligen blir kort. Om däremot den materiella förmågan är mindre riskerar tidsförloppet bli längre, varför de moraliska tillgångarna, med andra ord, stödet för insatsen, vara större.¹⁰⁹ Detta resonemang är också giltigt vid användningen av tvångsmakt.

Svårigheterna att använda tvångsmakt i praktiken kan illustreras av att även Schelling hade problem med att ge praktiska råd när han år 1964 blev tillfrågad av tjänstemän från Vita Huset. När han ställdes inför ett verkligt begränsat krig, hade han svårt att komma på någon lösning.¹¹⁰ Möjligen bidrog denna händelse till att Schelling skrev *Arms and Influence* som publicerades 1966 och var betydligt mer policyinriktad än hans tidigare bok, *Strategy of Conflict* från 1960.

Trots problemen med användningen av tvångsmakt, används ändå denna metod. Under perioden 1990–2005 har Peter Viggo Jakobsen som nämnts identifierat 36 tillfällen. Vid många konflikter under denna period har de ansvariga politikerna valt att använda tvångsmakt. Vilka drivkrafter kan ligga bakom? En viktig faktor är antagligen att man med tvångsmakt försöker att lösa konflikter utan att starta ett fullskaligt krig. I många fall finns helt enkelt inte det politiska handlingsutrymme som krävs militärt våld ska användas med full kraft. Ändå kan det av flera olika skäl, finnas krav på ett agerande. Antingen från den egna opinionen, men även för att hävda den egna maktställningen och trovärdigheten på den internationella arenan. Ett exempel är när den brittiska regeringen 1998 i en ”Strategic Review” uttryckte en vilja att vara ”a force for good”.

We do not want to stand idly by and watch humanitarian disasters or the aggression of dictators go unchecked. We want to give a lead, we want to be a force for good.¹¹¹

Efter detta tydliga tillkännagivande var det svårt för den brittiska regeringen att stå helt passiv vid de serbiska övergreppen mot den kosovoalbanska befolkningen 1999. Tveksamheten från USA och motståndet mot krig hos många länder i Nato, gav ett begränsat handlingsutrymme som innebar att det enbart var möjligt att använda tvångsmakt, om något skulle göras.¹¹²

För mindre stater kan det vara svårt att med framgång använda tvångsmakt. Särskilt begränsade är kravet på ett trovärdigt militärt hot. Däremot finns det en överhängande risk att bli utsatt för tvångsmakt från mer militärt kompetenta stater. I en sådan situation går det inte heller bortse från att hotet om kärnvapen kan ingå.

Avskräckning

Avskräckning är en ”tvingande” strategi. Avsikten är att få en motpart att avstå från att vidta åtgärder på grund av rädsla för följderna.¹¹³ Därmed finns det likheter med tvångsmakt. Den avgörande skillnaden är att tvångsmakt ska tvinga motparten att göra något aktivt, medan syftet med avskräckning är att motparten ska vara passiv. Avskräckning kräver; viljan och förmågan att möta ett angrepp och möjligheten att kommunicera detta till en potentiell angripare.¹¹⁴ På samma sätt som med tvångsmakt är avskräckning en psykologisk process där det alltid finns en mänsklig dimension i beslutsprocessen. Även den mest skickligt genomförda avskräckningsstrategi kan misslyckas för att den missförstås eller för att motparten har en annan uppfattning om rationaliteten i olika beslut och handlingar. En viktig aspekt blir därför förmågan att förmedla avskräckningen på ett sådant sätt att den uppfattas som trovärdig av motparten.¹¹⁵ En annan svårighet med avskräckning är att strategin fungerar om ingenting händer. Det blir därför problematiskt att analysera och förstå vilka åtgärder som gett avsedd effekt.¹¹⁶ Det finns också en kritik mot att avskräckning kan leda till en eskalering om hoten successivt ökas. Andra kritiker menar att avskräckning enbart med militära medel inte räcker. Istället krävs en bred strategi där olika medel används.¹¹⁷

Metoden att avskräcka har funnits i alla tider, men det var först med utvecklingen av kärnvapen som avskräckning blev en teori. Efter användningen av kärnvapen i kriget mot Japan började framförallt strategiska tänkare i USA att försöka förstå om och hur införandet av kärnvapen hade påverkat krigets karaktär. En av de första att som menade att kärnvapen fått en avgörande betydelse för hur krig kan föras var Bernard Brodie.

Brodie menade att den enda möjliga strategin i framtiden var avskräckning eftersom innehavet av kärnvapen gjorde framtida krig omöjliga.¹¹⁸ För amerikanska strateger blev avskräckning inte bara en fråga om dödligheten för detta vapensystem utan även problematiken med det framväxande hotet från Sovjetunionen mot ett fritt Europa. USA, tillsammans med sina allierade i Västeuropa, hade inte tillräckligt med konventionella styrkor för att kunna besegra en sovjetisk aggression. Washington var inte heller beredd att satsa de resurser som skulle krävas för att försvara demokratierna i Europa med konventionella stridskrafter.¹¹⁹ Genom att hota Sovjetunionen med kärnvapen vid en attack mot Västeuropa, satte amerikanerna det egna hemlandet som en pant för sina allierade genom en utvidgad avskräckningsstrategi (”extended deterrence”).¹²⁰ Denna strategi har ofta beskrivits som att medlemsstaterna i Nato kom under USA:s ”kärnvapenparaply”.¹²¹ Samtidigt som man med denna strategi strävade efter en ökad säkerhet i Europa skapades en osäkerhet om USA verkligen var beredd att använda kärnvapen om Sovjetunionen vid en invasion av Västeuropa avstod.¹²² För att öka trovärdigheten skedde bland annat utplacering av amerikanska trupper, bland annat i Berlin. Soldaterna var för få för att försvara Berlin, men visade på USA:s vilja att ingripa vid en sovjetisk aggression.¹²³

Trots denna osäkerhet levde kärnvapen-avskräckningen kvar under hela det kalla kriget. Eftersom konsekvenserna av ett krig med kärnvapen skulle bli katastrofala följder skapades en politisk försiktighet som bidrog till att undvika ett krig mellan stormakterna.¹²⁴

Ett alternativ till en utvidgad avskräckningsstrategi är en begränsad strategi (”general deterrence”). Genom att begränsa avskräckningen till att enbart omfatta det

egna territoriet, det mest vitala intresset, finns en chans att trovärdigheten för avskräckningen ökar.¹²⁵

En strategi som bygger på avskräckning kan genomföras på olika nivåer. Inom ramen för ett krig kan en begränsad form av avskräckning användas. Syftet kan vara att förhindra användningen av specifika former av krigföring. Ett exempel är det förbud mot nyttjandet mot kemiska stridsmedel som beslutades 1925, medan innehavet var tillåtet. En bredare avskräckningsstrategi har syftet att undvika alla krig.¹²⁶

Vid sidan om avskräckningens territoriella utbredning och nivåuppdelning, kan avskräckning bedrivas med olika metoder. Detta visade Glenn Snyder 1958, när han presenterade begreppen avskräckning genom förnekelse ("deterrence by denial") och avskräckning genom bestraffning ("deterrence by punishment").¹²⁷ I den förstnämnda strategin är syftet att göra de initiala kostnaderna för ett anfall så höga att en angripare väljer att avstå. I det andra fallet är avsikten att "straffa" en angripare på ett sådant sätt att nackdelarna med ett angrepp blir för stora. USA:s hot om att använda kärnvapen under det kalla kriget är ett exempel på avskräckning genom bestraffning.

Avskräckning genom bestraffning sammankopplas i regel med kärnvapen. Effekterna av detta vapen är så förödande att det automatiskt blir avskräckande. Samtidigt skapar denna förödande verkan en osäkerhet om någon verkligen är beredd att använda kärnvapen. Särskilt om konflikten är på en nivå där den egna överlevnaden inte står på spel. Det är därför ofrånkomligt att även konventionella vapen blir en del av en avskräckningsstrategi i en situation där motparten fokuserar på begränsade krig.

I svenska officiella säkerhets- och försvarspolitiska dokument används sällan ordet avskräckning. Wilhelm Agrell menar att

Sverige från senare hälften av 1950-talet använde ett slags avskräckningspolitik.¹²⁸ Särskilt tydligt blev avskräckningsstrategin när "marginaldoktrinen" lanserades under 1960-talet. Doktrinen byggde på antagandet att Sovjetunionen vid en storkonflikt med Nato skulle tvingas avdela sina huvudstyrkor till centrala Europa. Mot Sverige skulle därför enbart marginella stridskrafter kunna sättas in. Om det svenska försvaret var tillräckligt starkt för att kunna avvärja ett sådant anfall skulle det få en avskräckande effekt.¹²⁹

För att nå detta mål valde Försvarsmakten att tillämpa två strategier. En strategi för tidigt avgörande, fienden skulle slås vid gräns och kust och en tidvinnande där fördröjningsoperationer skulle genomföras på djupet av det svenska territoriet.¹³⁰ Den sistnämnda strategin byggde på förhoppningen om att främst USA skulle komma till undsättning enligt det hemliga försvarssamarbetet som Sverige hade med västvärlden under det kalla kriget.¹³¹ Den strategi som Sverige skulle använda kan beskrivas som en kombination av avskräckning med förnekelse och bestraffning. Kombinationen av två strategier, dels en tidigt avgörande, dels en tidvinnande, försökte man kommunicera så att det skulle kosta stora insatser för att betvinga Sverige. Även om en angripare fick inledande framgångar skulle detta inte leda till en seger.¹³² Budskapet: "Vi ger aldrig upp! Varje meddelande att motståndet ska uppges är falskt" som fanns i broschyren "Om kriget kommer" var ett försök att stärka den svenska försvarsviljan, men också att ge ett besked till omvärlden.¹³³ Freedman menar att hotet att drabbas av ett sådant motstånd att det inte går att få politisk kontroll över en annan stat är en form av avskräckning för att straffa en angripare genom att orsaka förluster.¹³⁴

På senare år har begreppet avskräckning alltmer börjat användas av Försvarsmakten. I den

politiska kontexten undviks dock begreppet. Istället används ordet ”tröskelförmåga”.¹³⁵ Att sträva efter en tröskelförmåga, är dock detsamma som att använda en strategi där avskräckning ingår. Definitionen av begreppet tröskeleffekt överensstämmer i hög grad med hur avskräckning beskrivs:¹³⁶

En tröskeleffekt uppnås när en potentiell angripare uppfattar eller erfar att dess angrepp förnekas respektive straffas, d v s att kostnader för angreppet övergår nyttan. Kostnaderna kan ligga i att den potentielle angriparen genom att agera mot Sverige t ex riskerar en stor resursåtgång, lång tidsåtgång, stor osäkerhet, prestigeförlust eller annan skada.

För mindre stater kan det vara svårt att skapa den militära förmåga som är nödvändig för att uppnå en trovärdig avskräckning. Under det kalla kriget blev ”marginaldoktrinen” en lösning på detta problem. Sovjetunionen skulle vid ett framtida krig enbart kunna avdela marginella resurser för Sverige. Samtidigt strävade den svenska regeringen att ha så goda förbindelser med bland annat USA att de egna försvarsansträngningarna skulle bli framgångsrika, men också med en förhoppning om att kunna få stöd vid ett angrepp.¹³⁷

Eftersom detta samarbete skedde dolt är det svårt att bedöma vilken avskräckande effekt detta samarbete kan ha haft även om Sovjetunionen, bland annat genom Stig Wennerströms spioneri fick en inblick i den svenska politiken. Idag förs denna politik helt öppet och kan ge effekten att Sverige hamnar inom ramen för USA:s och Natos utvidgade avskräckning (extended deterrence).

En annan aspekt på mindre staters strävan efter avskräckning kan vara att de vill uppnå en tröskeleffekt där en angripare ska tvingas att tillgripa så kraftfulla insatser att det blir svårt för omvärlden att inte ingripa.

Besegra – våldsmakt

Enligt Clausewitz är krigets natur konstant. ”Kriget är en våldsakt och det finns inga gränser för användningen av våldet”.¹³⁸ Medan kriget natur är konstant, innebär förändringar i den politiska och sociala kontexten att krigets karaktär påverkas, på vilket sätt som kriget genomförs, gestaltar sig.¹³⁹ Enligt Clausewitz teori leder krigets natur till ett absolut krig och att denna insikt hela tiden måste ligga till grund för vår planering. Den yttersta formen av våldsmakt är att likna vid Clausewitz idé om det absoluta kriget. Att använda våldsmakt på en strategisk nivå, för att besegra en motståndare, eller att försvara sig mot våldsmakt, är den yttersta ansträngningen som en stat kan genomföra. Samtidigt inser Clausewitz att det finns en yttre konkret inverkan på hur ett krig utvecklas:

Vi måste räkna med naturlig tröghet och splittring, med olika friktioner, inkonsekvenser och oklarheter och med mänsklig modfärdighet. Vi måste acceptera att kriget och dess former präglas av idéer, känslor och förhållanden, som just är rådande.¹⁴⁰

Fram till slutet av 1800-talet fanns det bara två arenor för krigföring; land- och sjökrigföring. Mellan dessa krigsformer fanns inte heller några tydliga länkar. De genomfördes i huvudsak helt oberoende av varandra. Introduktionen av flygplan som ett stridsmedel under första världskriget innebar en omvälvande förändring. Samtidigt tillfördes en ytterligare dimension i sjökrigföringen när förmågan att använda ubåtar utvecklades. Användningen av flygstridskrafter innebar att de fysiska gränserna inte längre blev lika avgörande. Krigföring mot en annan stat kunde genomföras utan att stora arméer flyttades in på motståndarens territorium. Nästa domän som erövrades var

rymden. Med hjälp av satelliter har möjligheterna att kommunicera och övervaka blivit mycket bättre. Genom utvecklingen av datorer och introduktionen av internet uppstod en helt annan möjlighet att föra krig även i ”cyberrymden”. Platserna där angrepp som kan åstadkomma stor skada hos en motståndare fick därmed ytterligare en dimension.

Barry Posen menar att militära operationer kan delas in i tre olika kategorier; offensiva, defensiva och avskräckande.¹⁴¹ Den sistnämnda kategorin har redan behandlats, medan offensiva och defensiva operationer kan anses vara den operativa grunden för en våldsmaktsutövning.

Före första världskriget fanns det en allmän konsensus att nästa stora krig skulle bli mycket kortvarigt och att segren skulle uppnå ett avgörande slut på kriget.¹⁴² Resultatet blev istället ett utnöttningskrig som kom att pågå i flera år till enorma kostnader i människoliv och pengar. Krigföringen under det första världskriget innebar att många militära teoretiker ansåg att nya koncept och doktriner krävdes för att undvika att man på nytt hamnade i ett förödande utnöttningskrig. Särskilt Basil Liddell Harts resonemang om en indirekt metod med ett fokus på en rörlig manöverkrigföring stod i total kontrast till det fastlåsta skyttegravskriget.¹⁴³ Utgångspunkten för Liddell Harts analys var att det var landkrigföringen som var den avgörande faktorn för utgången av ett krig. Detta synsätt är vanligt förekommande bland många militära teoretiker.¹⁴⁴

Vid sidan om denna inställning fanns det teoretiker som menade att det skulle gå att vinna ett krig med flygstridskrafter. En av de första att föra fram detta påstående var den italienske generalen Giulio Douhet. I boken *The Command of the Air* argumenterar han att kontrollen av luftrummet är nödvändigt och tillräckligt för att segra.¹⁴⁵ Medan före-

trädare för mark- och sjöstridskrafter insåg att överlägsenhet i luften var en väsentlig del av krigföringen, ville man att luftstridskrafterna skulle ges en understödande roll.¹⁴⁶ Dessa skilda perspektiv på användningen av flygstridskrafter förekom även i Sverige där flygvapnet var förespråkare för strategin ”ett tidigt avgörande” medan armén hävdade att ”en tidvinnande strategi” skulle vara styrande för den operativa planeringen.¹⁴⁷

Våldsmakt utövas inte alltid som storskalig krigföring för att göra motståndaren värnlös på en strategisk nivå. Metoden kan också användas i en begränsad form på ett sätt som kan påminna om tvångsmakt. Men det finns skillnader. Medan tvångsmakt fokuserar på motpartens intressen, är användningen av våldsmakt koncentrerad mot dennes militära förmåga.¹⁴⁸ Det är också en skillnad mellan att ta något med våld och att få någon att ge bort det. Medan tvångsmakt bygger på tanken att få motparten att fatta beslut som gagnar oss, är syftet med våldsmakt att ta vad vi vill ha utan någon förhandling.

Detta betyder inte att våldsmakt alltid innebär att det används mer våld än vid tvångsmakt.¹⁴⁹ Ett exempel är skillnaden mellan den israeliska attacken mot kärnkraftsreaktorn vid Osirak i Irak den 7 juni 1981. Attacken genomfördes av åtta F-16 understödda av sex F-15.¹⁵⁰ Denna attack anses allmänt vara en våldsmaktshandling. Saddam Hussein, Iraks diktator, hade inga möjligheter att påverka anfallet utan ställdes inför fullbordat faktum. Kosovokrigen däremot, brukar anses vara ett exempel på tvångsmakt, trots att antalet flygföretag vissa dagar uppgick till nästan 900.¹⁵¹ Under hela konflikten hade Slobodan Milosevic en möjlighet att ge efter för de krav som framfördes av Nato och på detta sätt få slut på bombningarna av Serbien.¹⁵² Skillnaden mellan vålds- och tvångsmakt ligger därför

främst i hur relationen mellan kontrahenterna utvecklats.

Tidigare i denna text har problematiken med att använda tvångsmakt redovisats. Det kan verka som att det skulle vara enklare att nå framgång med våldsmakt. Möjligheterna att genom enbart kraft kunna driva genom sina krav, kräver visserligen stora militära resurser, men det fordras inte någon förståelse eller hänsyn till motståndarens behov eller intressen. Ändå är det inte oproblematiskt att använda våldsmakt. I vissa fall kan den politiska handlingsfriheten inte medge att våldsmakten kan utövas på ett sätt som leder till seger. I andra situationer kan motståndaren uppträda på ett sätt som innebär att det blir svårt att nå ett militärt avgörande. Den politiska kontexten och krigets beskaffenhet kan se olika ut vilket skapar olika förutsättningar för att lyckas med våldsmakt. Många gånger har det varit möjligt att uppnå en begränsad militär framgång, men utan att man löste de övergripande, strategiska problemen.¹⁵³

En metod för att nå framgång har utgått från att angripa motståndarens kritiska sårbarheter och att åstadkomma en systemkollaps utan att dennes militära förmåga helt nedkämpas. Denna uppfattning framfördes av John Warden i sitt resonemang om att betrakta motståndarens som ett system som delades upp i fem ringar som var för sig representerade olika funktioner. Genom parallella attacker mot dessa funktioner skulle en systemkollaps snabbt kunna uppnås. John Wardens teori fick en stor betydelse vid planeringen av flygoperationerna mot Irak under Kuwaitkriget 1991 och har fått en central betydelse för synen på användningen av flygstridskrafter i USA.¹⁵⁴ Liknande synsätt presenterades av Harlan Ullman och James Wade 1996 under rubriken ”Shock and Awe – achieving rapid dominance”.¹⁵⁵ Genom att använda alla tillgängliga stridskrafter i en

gemensam operation skulle motståndaren drabbas av en sådan chock att viljan att fortsätta strida skulle upphöra.

Motsvarande tankar fanns även i den svenska militärstrategiska doktrinen 2002.¹⁵⁶ Inspirationen till doktrinen kan bland annat återfinnas i den teknologiska utvecklingen där olika vapensystem fått ökad räckvidd och precision. Framgångarna med flygbekämpningen av Irak under Kuwaitkriget 1991 skapade en känsla, även bland politiker, att det var möjligt att vinna krig enbart med precisionsbekämpning.¹⁵⁷ Möjligheterna att nå en snabb militär seger ger dock inte alltid politisk kontroll över utvecklingen. Detta har visat sig i både Afghanistan och Irak. En framgångsrik våldsmaktsoperation behöver följas av en omfattande insats där civila och militära enheter samverkar för att skapa den politiska stabilitet som är nödvändig för att kunna betrakta en våldsmaktsinsats som en seger.

Ytterligare ett perspektiv där användningen av militära maktmedel diskuterades uppstod i USA på 1980-talet. Erfarenheterna från Vietnamkriget, men även i Libanon 1983, skapade en grogrund där det fanns aktörer som ville undvika en militär insats om det fanns osäkerhet om utgången och att det fanns en risk att målet för insatsen efterhand skulle förändras (”mission creep”). Denna inställning kom att manifesteras av Caspar Weinberger som var försvarsminister i Reaganadministrationen 1981–1987. I november 1984 höll han ett tal där den så kallade Weinbergdoktrinen lades fast. Enligt Weinberger skulle en militär insats enbart göras om USA:s vitala intressen stod på spel och med full kraft i syfte att besegra en motståndare. Doktrinen kom att bli en ledstjärna även för Colin Powell under hans tid som ordförande för den amerikanska militärledningen (Joint Chiefs of Staff) och påverkade hans syn på USA:s deltagande i

Kuwaitkriget 1991, men även i relation till fredsbevarande operationer, bland annat på Balkan under första hälften av 1990-talet.¹⁵⁸

Vid en diskussion om en insats under kriget i Bosnien utbrast den dåvarande amerikanske utrikesministern Madeleine Albright: ”What’s the point of having this superb military that you’re always talking about if we can’t use it?”.¹⁵⁹ Detta kan ses som ett exempel på en politisk vilja att mångsidigt kunna använda det militära maktmedlet inom ramen för den tillgängliga politiska handlingsfriheten i relation till en strävan att enbart utnyttja den militära organisationen med stor kraft, med en tydlig tidsgräns och med avsikt att inte hamna i en situation där det framförallt finns oklarheter om vilka militära mål som ska uppnås. Militära maktmedel ska i detta perspektiv enbart användas då det finns ett politiskt handlingsutrymme för våldsmakt.

Användningen av våldsmakt kräver i regel en stor och intensiv insats av militära maktmedel. Effekterna är ofta av en sådan art att beslutet fordrar en stor politisk handlingsfrihet och stöd av en inhemsk opinion. Det kan därför vara lockande för den politiska ledningen att använda tvångsmakt, om det inte finns ett tillräckligt handlingsutrymme, vare sig hos den egna opinionen eller internationellt, för att motivera en våldsmakt.

En värld i förändring

Världen är under ständig förändring och det militära maktmedlets roll inom den politiska maktutövningen påverkas av detta. Ett exempel är vår förändrade syn på säkerhet. I samband med introduktionen av det vidgade säkerhetsbegreppet i mitten på 1990-talet skedde en förskjutning av synen på vad som hotar vår säkerhet. Med försvarsbeslutet 1996 skedde en tydlig övergång till

ett vidgat säkerhetsbegrepp, med en bredare definition av hot och risker. Konsekvenserna blev att försvarsbudgeten minskades med 4 miljarder per år.¹⁶⁰ Hotet från ett militärt angrepp dominerade inte längre den politiska agendan.

Denna syn på hoten framgår även i försvarsbeslutet 2004. ”Sedan det kalla krigets slut har mellanstatliga spänningar minskat såväl i Sveriges närområde som globalt. Samtidigt har andra hot och utmaningar vuxit sig starkare. De är ofta mer komplexa och mer svåröversäglbara än gårdagens hot om väpnade angrepp”.¹⁶¹ Den säkerhetspolitiska bedömningen av utvecklingen innebar även att Försvarsmaktens första uppgift blev att delta i internationell konflikthantering: ”Den internationella säkerhetspolitiska utvecklingen bekräftar och befäster att Sveriges säkerhet har på ett avgörande sätt stärkts i och med den ökande europeiska integrationen. Samtidigt med denna positiva utveckling finns allvarliga, gränsöverskridande hot mot vår säkerhet. Dessa hot måste bedömas i ett vidare perspektiv än det nationella, och kan bäst mötas genom internationell samverkan och multilaterala lösningar”.¹⁶² Med ett fokus på andra säkerhetshot än de som traditionellt betraktats som militära, förändrades också prioriteringen av Försvarsmakten vilket ledde till lägre försvarsanslag.

Under senare år har utvecklingen i Ryssland och annekteringen av Krim på nytt ökat uppfattningen att det finns ett behov av ett militärt försvar med en nationell inriktning. Med försvarsbeslutet 2014 sattes det svenska territoriet på nytt i centrum: ”Mot bakgrund av försämringen av det säkerhetspolitiska läget konstaterar regeringen att den svenska försvarsförmågan bör stärkas. Vidare menar regeringen att utformningen av försvaret i första hand bör bygga på förmågan att kunna möta ett väpnat angrepp”.¹⁶³

Från början av 1990-talet till 2014, gick den politiska inriktningen till Försvarsmakten från invasionsförsvar till ett vidgat säkerhetsbegrepp och internationell konflikthantering för att sedan återvända till ett nationellt fokus. Den förändring som ägde rum kan förklaras på olika sätt. Jan Ångström har lyft fram två förklaringsmodeller, den ena rationalistisk, den andra konstruktivistisk. Ur ett rationalistiskt perspektiv var det naturligt att minska försvarskostnaderna när hotet från Sovjetunionen upphörde och resten av Europa också rustade ner. När sedan hotet från Ryssland uppstod fanns det ett behov att återgå till den traditionella försvarspolitik, men samtidigt betonades att denna politik skulle genomföras tillsammans med andra.¹⁶⁴ Inom ramen för den konstruktivistiska förklaringsmodellen ville Sverige genom sitt medlemskap i EU fortsätta leva upp till sina traditioner att samarbeta med andra inom ramen för internationell konflikthantering. Ur ett rationellt perspektiv kan förändringen förklaras med förändringar i omvärlden och att den svenska försvarsförmågan inte var tillräcklig för att kunna hanteras på egen hand utan krävde samarbete.

Det militära maktmedlets roll som ett politiskt instrument påverkas av förändringar i den säkerhetspolitiska miljön. Behovet av ett politiskt inflytande i ett bredare perspektiv än inom det försvarspolitiska området, kan påverka den politiska beslutsfattningen om vilka uppgifter som ges till den militära organisationen och hur den ska ordnas. Den politiska handlingsfriheten, både vad gäller stödet från den egna opinionen, risken för kraftfulla motåtgärder från andra stater eller en bristande förmåga att använda maktmedel på samma sätt som motparten, har gjort att begreppet ”hybridkrigföring” har börjat användas. Användningen av denna typ av

krigföring är inte ny och har flera olika förklaringsmodeller.¹⁶⁵

På ett övergripande plan har det tillkommit flera arenor där angrepp kan genomföras. Det ökade beroendet av teknik för olika vitala samhällsfunktioner har också skapat fler säkerhetsutmaningar. Kampen mellan viljor har därför förändrats. Tidigare utfördes krig enbart som en fysisk prestation, av män, beväpnade med vapen. Idag kan ett angrepp utföras utan att man ser vem som är ansvarig. Ibland även utan att veta att det verkligen var ett angrepp. Ju mer teknologiskt utvecklat ett samhälle är, ju mer sårbart för denna typ av angrepp blir det. Möjligheterna att besegra eller tvinga en motståndare kan ske på många olika sätt och det fysiska våldet är inte längre den enda och självklara metoden. Ändå kvarstår det traditionella militära hotet, men i ett mycket mer komplext sammanhang och som kräver ett nära samarbete både nationellt och internationellt, såväl med militära som civila aktörer.

Den förklaringsmodell som används i denna text kommer även i denna nya kontext att ha ett berättigande. De olika formerna av maktutövning kommer dock troligen att många gånger vävas samman och bli svårare att särskilja. Den centrala uppgiften för den militära organisationen kommer dock alltid att vara att säkerställa nationens överlevnad och självständighet vid ett väpnat angrepp. En annan viktig funktion kommer även att vara förmågan att skapa politiskt inflytande och stöd hos vänligt sinnade stater och organisationer.

Författaren är överstelöjtnant, säkerhets- och försvarspolitisk analytiker och ledamot av KKrVA.

Noter

1. von Clausewitz, Carl: *Om kriget*, Bonniers, Stockholm 1991, s 42.
2. Slantchev, Branislav L: *Military Threats*, University of California, San Diego 2011, s 3.
3. Buzan, Barry: *People, States and Fear*, Pearson Education Limited, Edinburgh 1991; Buzan, Barry; Waever, Ole och de Wilde, Jaap: *Security – A new framework for analysis*, Lynne Rienner, 1998; Eriksson, Johan: *Kampen om hotbilden*, Santerus, andra tryckningen, Stockholm 2006, s 46; Agrell, Wilhelm: *Det säkra landet*, Gleerups, Malmö 2016, s 17.
4. Biddle, Stephen: *Military Power*, Princeton University Press, Princeton 2004, s 6.
5. Op cit, von Clausewitz, Carl, se not 1, s 92.
6. Mahnken, Thomas: ”Strategic Theory” i Baylis, James; Wirtz, James och Gray, Colin (red): *Strategy in the contemporary world*, Oxford University Press, Oxford 2016, s 53.
7. Freedman, Lawrence: ”Strategic studies and the problem of power” i Mahnken, Thomas och Maiolo, Joseph: *Strategic Studies*, Routledge, Oxon 2014, s 20.
8. Freedman, Lawrence: *Strategy*, Oxford University Press, Oxford 2013, s 589-606.
9. Baylis, John; Wirtz, James J och Gray, Colin S: *Strategy in the Contemporary World*, Oxford University Press, fjärde utgåvan, Oxford 2013, s 380.
10. Nye, Joseph och Welch, David A: *Att förstå internationella konflikter*, Pearson Education Limited, Harlow 2011, s 142.
11. Gaddis, John Lewis: *We now know. Rethinking Cold War history*, Oxford University Press, Oxford 1997, s 103.
12. Op cit, Freedman, Lawrence, se not 8, s 146.
13. Payne, Keith B och Walton, C Dale: ”Deterrence in the Post-Cold War world” i Baylis, John; Wirtz, James; Cohen, Elliot och Gray, Colin (red): *Strategy in the Contemporary World*, Oxford University Press, Oxford 2002, s 167.
14. Sheehan, Neil: *A fiery peace in a Cold War*, Random House, New York 2009, s 140-141.
15. Gaddis, John Lewis: *Det kalla kriget*, Svante Weyler bokförlag, Stockholm 2007, s 100-101.
16. Logevall, Fredrik: *Embers of War*, Random House, New York 2013, s 365.
17. Ibid, s 222; Schulzinger, Robert D: *A time for War*, Oxford University Press, Oxford 1998, s 66.
18. Taylor, Maxwell: *The Uncertain Trumpet*, Stevens and sons, London 1959, s 6-7.
19. Dallek, Robert: *An Unfinished Life*, Little, Brown and Company, Boston, s 371.
20. Gavin, Francis J: *The Myth of Flexible Response*, LBJ School of Public Affairs, University of Texas, Austin, <http://www.utexas.edu/lbj/faculty/gavin/articles/mofr.pdf>. (2016-04-16)
21. Freedman, Lawrence: *Kennedy's Wars*, Oxford University Press, New York 2000, s 103-111.
22. Op cit, Gavin, Francis J, se not 20, s 30-31.
23. Op cit, Freedman, Lawrence, se not 21, s 19.
24. När Curtis LeMay 1957 lämnade befattningen som chef för SAC, fanns det 224 014 personer i organisationen. Sheehan, Neil: *A fiery peace in a Cold War*, Random House, New York 2009, s 141.
25. Freedman, Lawrence: *Deterrence*, Polity Press, Cambridge 2004, s 16.
26. Goldmann, Kjell: *Det internationella systemet och dess begränsningar*, Aldus/Bonniers, Stockholm 1978, s 84. Goldmann påpekar att det finns ett problem med figuren, eftersom den visar på preciseringar som kan vara diskutabla. Den tolkning som anges i figuren är enligt Goldmann, antagligen bara en av flera möjliga.
27. Ibid, s 90.
28. Ibid, s 90.
29. Ibid, s 145.
30. Ibid, s 147-148.
31. Baldwin, David: ”Power analysis and world politics, new trends versus old tendencies”, *World Politics*, Princeton University Press, 1979, [http://www.princeton.edu/~dbaldwin/selected%20articles/Baldwin%20\(1979\)%20Power%20Analysis%20and%20World%20Politics.pdf](http://www.princeton.edu/~dbaldwin/selected%20articles/Baldwin%20(1979)%20Power%20Analysis%20and%20World%20Politics.pdf). (2016-08-18)
32. Ibid, s 180-181.
33. Ibid, s 162.
34. Art, Robert J: ”The fungibility of force” i Art, Robert J och Waltz, Kenneth N (red): *The use of force*, Rowman & Littlefield, sjunde utgåvan, Lanham 2009, s 8.
35. Ibid, s 4.
36. Ibid, s 6.

37. Nye, Joseph: *Soft Power*, Perseus Books Group, Cambridge, 2004 och *The Future of Power*, Perseus Books Group, 2011.
38. Nye, Joseph: "The Changing Nature of World Power", *Political Science Quarterly*, vol 105, nr 2, sommaren 1990, s 181.
39. Ibid, s 182.
40. Op cit, Nye, Joseph, *The Future of Power*, se not 37, s 29.
41. Ibid, s 41.
42. Ibid, s 42.
43. Johnson, David E; Mueller, Karl P och Taft, William H: *Conventional Coercion Across the Spectrum of Operations – The Utility of U.S. Military Forces in the Emerging Security Environment*, RAND, Arroyo Center, 2002, s 9, http://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR1494.html. (2016-08-18)
44. Op cit, Nye, Joseph, se not 38, s 182.
45. Op cit, Nye, Joseph, *The Future of Power*, se not 37, s 81.
46. Ibid, s 85.
47. Ibid, s 85-86.
48. Cook, Don: *Forging the alliance*, Secker and Warburg, London 1989, s 112-116.
49. Ångström, Jan: "Försvarmaktens internationella insatser: I den svenska säkerhetens eller identitetens tjänst?" i Engelbrekt, Kjell och Ångström, Jan (red): *Svensk säkerhetspolitik i Europa och världen*, Norstedts Juridik, Stockholm 2010, s 186; Art, Robert: "What ends Military Power?", *International Security*, vol 4, utgåva 4, våren 1980, s 3-35, <http://www.columbia.edu/itc/sipa/S6800/courseworks/FourFuncForce.pdf>. (2016-09-06)
50. Simpson, Emile: *War from the ground up*, Hurst & Company, andra tryckningen, London 2013, s 99-109 och 149-154.
51. Dalsjö, Robert: *Life-line lost*, Santerus, Stockholm 2006, s 52; Silva, Charles: *Keep the strong, keep them friendly*, doktorsavhandling, Stockholms universitet, 1999.
52. Widén, Jerker: *Väktare, ombud, kritiker*, Santerus, Stockholm 2009, s 59; Gribbe, Johan: *Stril 60*, Gidlunds förlag, Möklinta 2011, s 41.
53. Op cit, Dalsjö, Robert, se not 51, s 53.
54. Op cit, Widén, Jerker, se not 52, s 253-259 och 273-277.
55. Op cit, Dalsjö, Robert, se not 51, s 195-196.
56. Op cit, Ångström, Jan, se not 49, s 180.
57. Syrén, Håkan: "En större roll för Sverige i internationella operationer?", anförande vid Folk och Försvars seminarium i Stockholm 2005-04-04. Talet finns hos författaren.
58. Westberg, Jacob: *Svenska säkerhetsstrategier*, Studentlitteratur, Lund 2015, s 22.
59. Goldman, Kjell: *The Logic of Internationalism*, Routledge, Oxon 1994, s 123.
60. Op cit, Ångström, Jan, se not 49, s 171.
61. Jämför USA:s placering av militära förband i Berlin. Se Schelling, Thomas: *Arms and Influence*, Yale University, 1966, s 47.
62. Carlsson, Erik: *Midsommarkrisen 1941*, Medströms bokförlag, Stockholm 2014; Björkman, Leif: *Sverige inför Barbarossa*, Hjalmarsson och Högberg, Stockholm 2005, andra upplagan.
63. Cars, Hans Christian; Skoglund, Claes och Zetterberg, Kent: *Svensk försvarspolitik under efterkrigstiden*, Militärhistoriska avdelningen, Militärhögskolan, Probus förlag, Stockholm 1986, s 18.
64. Jakobsen, Peter Viggo: *Nordic approaches to Peace Operations*, Routledge, Oxon 2006, s 18.
65. Op cit, Jakobsen, Peter, se not 64, s 23.
66. Åkerman, Knut: "Svensk militär under FN-flagg", *Svensk tidskrift*, 1961-12-31, <http://www.svensktidskrift.se/svensk-militar-under-fn-flagg/>. (2016-03-02)
67. Jakobsen, Peter Viggo: "Coercive Diplomacy" i Collins, Allan (red): *Contemporary Security Studies*, Oxford University Press, 2007, s 227.
68. Schelling, Thomas: *Arms and Influence*, Yale University, New Haven 1966.
69. George, Alexander L; Hall, David K och Simons, William R: *The Limits of Coercive Diplomacy*, Little Brown and company, Boston 1971; George, Alexander L och Simons, William E: *The Limits of Coercive Diplomacy*, Westview Press, Boulder 1994.
70. Op cit, Jakobsen, Peter, se not 67, s 230.
71. Op cit, George, Alexander L och Simons, William E, se not 69, s 7-8.
72. Med utgångspunkt från Alexander L George, skriver Robert J Art att "...coercive diplomacy is not meant to entail war, but instead employs military power short of war to bring about a change in a target's policies or in its political makeup". Art, Robert J: "Introduction" i Art, Robert J och Cronin, Patrick M (red): *The United States and Coercive Diplomacy*, United States Institute of Peace, Washington 2003, s 5. George och

- Simons kallar också *coercive diplomacy* för en ”nonmilitary strategy”, s 8.
73. Op cit, George, Alexander L och Simons, William E, se not 69, 1994, s 10.
74. Jakobsen, Peter Viggo: *Western use of Coercive Diplomacy after the Cold War*, Macmillan Press Ltd, London 1998, s 13.
75. Burg, Steven L: ”Coercive Diplomacy in the Balkans: The use U.S. use of Force in Bosnia and Kosovo” i Art, Robert J och Cronin, Patrick M (red): *The United States and Coercive Diplomacy*, United States Institute of Peace Press, Washington 2003, s 104.
76. Freedman, Lawrence: ”Strategic Coercion” i Freedman, Lawrence (red): *Strategic Coercion*, Oxford University Press, Oxford 1998, s 21.
77. Slantchev: *Military Threats, The Costs of Coercion and the Price of Peace*, Cambridge University Press, Cambridge 2011, s 4.
78. Op cit, Schelling, Thomas, se not 68, s 2.
79. Op cit, Freedman, Lawrence, se not 8, s 164; Schelling, Thomas: *The Strategy of Conflict*, Harvard University, Cambridge, sextonde upplagan 1997, s 187-192; op cit, Schelling, Thomas, se not 68, s 43-47.
80. Pape, Robert: *Bombing to Win*, Cornell University, Ithaca 1996, s 16.
81. Watts, Barry D: ”Ignoring Reality – Problems of Theory and Evidence in Security Studies”, *Security Studies*, vol 7, nr 2, vinter 1997/98.
82. Ibid, s 117.
83. Cohen, Elliot: *Supreme Command*, The Free Press, New York 2002; Englund, Peter: *Förflutenhetens landskap*, Atlantis, Stockholm 1991.
84. Op cit, Freedman, Lawrence, se not 76, s 24.
85. Ibid, s 25.
86. Op cit, Jakobsen, Peter Viggo, se not 67, s 231; op cit, Jakobsen, Peter Viggo, se not 74, s 25-33.
87. Op cit, Slantchev, Branislav, se not 77, s 3; Läs mer på <http://www.cambridge.org/gb/academic/subjects/politics-international-relations/international-relations-and-international-organisations/military-threats-costs-coercion-and-price-peace#lBjZUqSw6jmvcpL5.99>, s 3.
88. Op cit, Schelling, Thomas, se not 68, s 116-125.
89. Op cit, Freedman, Lawrence, se not 8, s 166.
90. Op cit, Freedman, Lawrence, se not 21, s 55.
91. Op cit, Dallek, Robert, s 413-414; Fursenko, Aleksandr och Naftali, Timothy: *A hell of a gambit*, W.W Norton & Company, 1997, s 130-131.
92. Byman, Daniel och Waxman, Matthew: *The Dynamics of Coercion*, Cambridge University Press, Cambridge 2002, s 36-37.
93. Ibid, s 38.
94. Op cit, Jakobsen, Peter Viggo, se not 67, s 232.
95. Ibid, s 232.
96. Op cit, Schelling, Thomas, se not 68, s 3-4, 69-76 och 89.
97. Paasikivi, Juho Kusti: *President Paasikivis minnen 1939-1940*, Albert Bonniers förlag, Stockholm 1958, s 83; Jakobson, Max: *Vinterkrigets diplomati 1939-40*, Norstedts, Stockholm 1967, s 128. Paasikivi, som var chefsförhandlare för den finländska regeringen, ansåg att Vinterkriget hade kunnat undvikas om Finland accepterat de sovjetiska kraven. Denna uppfattning delar inte Jakobson. Se Jakobson, Max: *Väldets århundrade*, Atlantis, Stockholm 2001, s 300-305.
98. Op cit, Jakobsen, Peter Viggo, se not 74, s 30.
99. Op cit, George, Alexander L och Simons, William E, se not 69, 1994, s 9.
100. Op cit, Jakobsen, Peter Viggo, se not 67, s 236.
101. Op cit, Schelling, Thomas, se not 68, s 4.
102. Op cit, George, Alexander L och Simons, William E, se not 69, s 15. Asymmetriska intressen kan få motsatt effekt om våra intressen är vitalare för motparten än för oss.
103. Op cit, Logevall, Fredrik se not 16; op cit, Schulzinger, Robert D, se not 17.
104. Op cit, Jakobsen, Peter Viggo, se not 67, s 235-244.
105. Ibid, s 238.
106. Hammarlund, Martin: *Ideal Policy i realiteten – Fallet Libyen*, Försvarshögskolan, uppsats i statsvetenskap, 2009.
107. Hastings, Max och Jenkins, Simon: *The Battle for the Falklands*, Pan books, London 1997, s 121-124.
108. FN säkerhetsrådet, resolution 502, 3 april 1982, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/435/26/IMG/NR043526.pdf?OpenElement>. (2016-09-17)
109. Beaufre, André: *Modern strategi för fred och krig*, Norstedts akademiska förlag, 2005, s 105-108.
110. Kaplan, Fred: *Wizards of Armageddon*, Stanford University Press, 1991, s 330-336.
111. *Strategic Defence Review*, 1998, introduktion paragraf 19,

- Försvarsdepartementet, Storbritannien, <http://fissilematerials.org/library/mod98.pdf>; (2016-09-16); Bew, John: *Real Politik, a history*, Oxford University Press, Oxford 2016, s 291.
112. Clark, Wesley: *Waging Modern war*, Public Affairs, New York 2002.
113. Op cit, Freedman, Lawrence, se not 25, s 27.
114. Lindström, Madelene och Lindvall, Fredrik: *Vill du ha fred, rusta för krig*, FOI, Stockholm 2015, FOI-R--4047--SE, s 19-26.
115. Op cit, Payne, Keith B och Walton, C Dale, se not 13, s 171-173.
116. Op cit, Freedman, Lawrence, se not 8, s 159.
117. Op cit, Lindström, Madelene och Lindvall, Fredrik, se not 114, s 14-15.
118. Brodie, Bernard: *The absolute weapon*, 1946-02-15, <https://www.osti.gov/opennet/servlets/purl/16380564-wvLB09/16380564.pdf>. (2016-12-11)
119. Op cit, Payne, Keith B och Walton, C Dale, se not 13, s 165.
120. Op cit, Freedman, Lawrence, se not 25, s 34-36.
121. Op cit, Payne, Keith B och Walton, C Dale, se not 13, s 168.
122. Ibid, s 167
123. Jämför "snubbeltråds" resonemanget avseende Baltikum.
124. Op cit, Freedman, Lawrence, se not 25, s 12-13.
125. Ibid, s 35.
126. Ibid, s 32-33.
127. Snyder, Glenn: *Deterrence by Denial and Punishment*, Center of International Studies, Princeton 1958; Freedman, Lawrence: *Deterrence*, se not 25, s 37. I rapporten *Vill du ha fred rusta för krig*, se not 114, används definitionen "skada angreppet" för deterrence by denial och "skada angriparen" för deterrence by punishment, s 4.
128. Agrell, Wilhelm: *Fred och Fruktan*, Historiska Media, Lund 2000, s 155.
129. Ibid, s 166
130. Wallerfelt, Bengt: *Den hemliga svenska krigsplänen*, Försvaret och det kalla kriget (FOKK), publikation nr 42, 2016, s 294.
131. Dalsjö, Robert: *Life-line lost*, Santerus, Stockholm 2006; Holmström, Mikael: *Den dolda alliansen*, Atlantis, Stockholm 2015.
132. Freedman menar att det finns två olika kostnader, kostnader för att göra motstånd och kostnader för att besegra någon. Op cit, Freedman, Lawrence, se not 25, s 39.
133. *Om kriget kommer* delades ut till alla hushåll från 1943 fram till 1980-talet, https://sv.wikipedia.org/wiki/Om_kriget_kommer. (2016-10-03)
134. Op cit, Freedman, Lawrence, se not 25, s 39-40.
135. *Försvaret av Sverige – Starkare försvar för en osäker tid*, Förvarsberedningen, Försvarsdepartementet, Stockholm 2014, Ds 2014-20, <http://www.regeringen.se/contentassets/7f2ab5930a3c49c38f4ade73eca07475/forsvaret-av-sverige---starkare-forsvar-for-en-osaker-tid>, <http://www.regeringen.se/contentassets/7f2ab5930a3c49c38f4ade73eca07475/forsvaret-av-sverige---starkare-forsvar-for-en-osaker-tid>. (2016-10-03)
136. Op cit, Lindström, Madelene och Lindvall, Fredrik, se not 114, s 30.
137. Op cit, Dalsjö, Robert, samt Holmström, Mikael, se not 131.
138. Op cit, von Clausewitz, Carl, se not 1, s 31.
139. Ångström, Jan och Widén, Jerker J: *Contemporary Military Theory*, Routledge, Oxon 2015, s 18; Gat, Azar: *A history of military thought*, Oxford University Press, Oxford 2001, s 205.
140. Op cit, von Clausewitz, Carl, se not 1, s 590; Heuser, Beatrice: *Reading Clausewitz*, Pimlico, London 2002, s 40-41.
141. Posen, Barry: *The sources of military doctrine*, Cornell University Press, 1984, s 14.
142. Bond, Brian: *The pursuit of victory*, Oxford University Press, 1996, s 87.
143. Op cit, Ångström, Jan och Widén, Jerker, se not 139, s 60.
144. Ibid, s 110.
145. Douhet, Guilo: *The Command of the Air*, Natraj Publishers, Dehradun 2003, s 118.
146. Henriksen, Dag: *NATO'S Gamble*, Naval Institute Press, Annapolis 2007, s 31.
147. *Snabbare, högre och starkare*, Försvaret och det kalla kriget (FOKK), publikation nr 3, 2005, s 101-106.
148. Op cit, Schelling, Thomas, se not 68, s 3.
149. Op cit, Jakobsen, Peter Viggo, se not 67, s 228.
150. Perlmutter, Amos; Handel, Michael I och Bar-Joseph, Uri: *Two minutes over Baghdad*, Frank Cass, London 2003.
151. Lambeth, Benjamin S: *Nato's AirWar for Kosovo*, RAND, Santa Monica 2001, s 50; Henriksen, Dag: *Nato's Gamble*, Naval Institute Press, Annapolis 2007.

152. Daalder, Ivo H och O'Hanlon, Michael E: *Winning Ugly*, Brookings Institution Press, Washington DC 2000.
153. Smith, Rupert: *The Utility of Force*, Allen Lane, London 2005, s 5.
154. Warden, John: *The Air Campaign*, ToExcel, Lincoln 2000, s 144-147; Olsen, John Andreas: *John Warden and the renaissance of American air power*, Potomac Books, Washington 2007.
155. Ullman, Harlan och Wade, James m fl: *Shock and awe – achieving rapid dominance*, National Defense University, Washington DC 1996, http://www.dodccrp.org/files/Ullman_Shock.pdf. (2016-10-23)
156. *Militärstrategisk doktrin*, Försvarsmakten, Stockholm 2002, s 81-85.
157. Op cit, Pape, Robert, se not 80, s 211.
158. Mokhiber, Jim och Young, Nick: "The uses of Military Force", *Frontline*, <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/military/force/> (2016-12-15); Gordon, Michael R och Trainor, Bernard E: *The generals war*, Little, Brown and Company, Boston, 1995; Halberstam, David: *War in a time of peace*, Touchstone, New York 2001.
159. Blumenthal, Sidney: *The Clinton wars*, Penguin group, 2003, s 63.
160. Agrell, Wilhelm: *Fredens illusioner*, Atlantis, Stockholm 2010, s 91.
161. *Vårt framtida försvar*, Regeringen, proposition 2004/05:5, 2004-09-23, s 13.
162. Ibid, s 31.
163. *Försvarspolitisk inriktning – Sveriges försvar 2016–2020*, Regeringen, proposition 2014/15:109, s 50.
164. Ibid, s 21.
165. *Hybrid Warfare: Home*, NATO Multimedia Library, <http://www.natolibguides.info/hybridwarfare> (2016-12-19); Dalsjö, Robert; Korkmaz, Kaan och Persson, Gudrun: *Örnen, Björnen och Draken*, FOI, Stockholm 2015.